

Maria Niemi-Korpi

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK), Sosionomi varhaiskasvatuksen opettaja

Opinnäytetyö, 2020

KOIRA-AVUSTEINEN TOIMINTA VARHAISKAS- VATUKSEN VUOROHOIDON LAPSIRYHMÄSSÄ

TIIVISTELMÄ

Maria Niemi-Korpi

Koira-avusteinen toiminta varhaiskasvatuksen vuorohoidon lapsiryhmässä

56 sivua ja 3liitettä

Kevät 2020

Diakonia-ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveystieteiden ammattikorkeakoulututkinto

Sosionomi (AMK), varhaiskasvatuksen opettajan virkakelpoisuus

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä tietoa koira-avusteisesta toiminnasta ja sen positiivisista vaikutuksista. Toiminnallisen osion tavoitteena oli tuottaa kokemustietoa koira-avusteisen menetelmän kokeilemisen avulla varhaiskasvatusympäristössä sekä selvittää, miten koiran läsnäolo vaikuttaa lasten mielialaan, sosiaaliseen kanssakäymiseen ja toimintaan sitoutumiseen ryhmätoimintatilanteessa. Kokemuksellisen tiedon avulla tarkastellaan koira-avusteisen toiminnan järjestämistä, soveltuvuutta ja kokemusta vuorohoidon varhaiskasvatuksen toteuttamisen näkökulmasta, sekä soveltumista varhaiskasvatuksen pedagogiseen arkeen.

Yhteistyökumppaniksi valikoitui Mannerheimin lastensuojeluliiton Suvelan yhdistys r.y.:n ylläpitämä vuorohoitopäiväkoti Villivarsa. Päiväkodilla on Espoon kaupungin ostopalvelusopimus 30 lapselle. Toiminnallisen osion kohderyhmänä oli 4-5-vuotiaat lapset. Tuokit toteutettiin pienryhmissä. Yhteistyökumppani oli kiinnostunut uuden työmenetelmän kokeilemisesta ja mahdollisuuksista asettaa kiinteämmäksi osaksi yksikön pienryhmätoimintaa. Toiminnallinen osio muodostui kahdesta eri sisältöisestä tuokiosta: satutuokiosta (tuokio 1) ja motoristen harjoitusten tuokiosta (tuokio 2). Satuihin ja liikkumiseen liittyvät tuokit ovat hyvin tavanomaisia tuokioita varhaiskasvatuksen arjessa, sen vuoksi kokeiltiin juuri näitä kahta tuokiota. Toiminnallinen osio toteutettiin ympäristössä, jossa työmenetelmän hyödyntäminen voisi olla mahdollista myös tämän opinnäytetyön jälkeen. Menetelmänä käytettiin havainnointia, joka on perinteinen laadullisen tutkimuksen osa aineistonkeruussa.

Tulosten perusteella koiran läsnäolo toi tilanteisiin sosiaalista ja emotionaalista vuorovaikutusta. Etenkin vuorohoidossa tällaiselle toiminnalle on tilausta ja tarvetta. Koira-avusteinen toiminta houkutteli lapsia eläinaiheisiin vuorovaikutteisiin yhteisleikkeihin. Menetelmällä voidaan vaikuttaa myös lasten sosiaaliseen kanssakäymiseen kannustavasti. Koira-avusteinen toiminta voisi tämän opinnäytetyön perusteella tulla osaksi varhaiskasvatuksen pedagogista arkea.

Asiasanat: varhaiskasvatus, koira, toiminta, pedagogiikka

ABSTRACT

Maria Niemi-Korpi

Dog-assisted activity in early childhood education

56 p., 3 appendices

Spring 2020

Diakonia University of Applied Sciences

Bachelor's Degree Program in Social Services

Option Social Services and Education

Bachelor of Social Services

The thesis aimed at raising awareness of the dog-assisted activities and its positive effects. The objective of the functional section was to try out and produce information of the dog-assisted method in the day care setting. Especially, to find out how the presence of the dog affects the mood of children, social interaction and engagement in a group action. The gained information helped to evaluate suitability and the arrangements of dog-assisted activities from the perspective of early childhood care and moreover, how well it was pedagogically applied in daily life of early childhood education.

The Mannerheim League for Child Welfare (r.y.), a kindergarten called Villivarsa was selected as a cooperative partner. The kindergarten offers round-the-clock day care in the city of Espoo and has purchased service agreement for 30 children. The target group for the functional part was children aged 4-5 years. The sessions were carried out in small groups. The partner was interested in trying out the new working method and finding out its possibilities to be part of the unit's small group activities. Functional part consisted of two different sessions: fairytale (session 1) and motor skills exercises (session 2) The fairy-tale and motor skills exercises sessions are very conventional in the everyday life of early childhood education, and that is why just these two were tried. Sessions were implemented in an environment, setting where the working method will be in use after this thesis. This thesis was a qualitative research and the data was collected by using the method of observation.

As results, the presence of the dog brought social and emotional interactions in situations. Especially in shift care, there was a need and order for the activities. Dog-assisted activities attracted children to play together animal themed games and encouraged them to social interactions. Based on this thesis, the dog-assisted activity could become a part of the everyday life of early childhood education with small group of children.

Keywords: early childhood education and care, dog, action, pedagogy

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	4
2 KESKEISET KÄSITTEET JA AIEMPIÄ TUTKIMUSTULOKSIA	6
2.1 Koira-avusteisen työskentely Suomessa.....	9
2.2 Koiran ja ihmisen välinen yhteistyö.....	11
2.3 Varhaiskasvatus.....	13
2.3.1 Lapsi 4-5-vuotiaana	15
2.3.2 Lapsi osana lapsiryhmää.....	17
2.3.3 Myönteisten vaikutteiden merkitys lapsiryhmässä	19
3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	21
3.1 Menetelmän valinta	21
3.2 Opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoitus.....	23
3.3 Havaintojen keräystapa ja analysointi	24
3.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettinen tarkastelu	25
3.4.1 Oman koiran käyttö opinnäytetyössä.....	27
4 YHTEISTYÖTAHON JA LAPSIRYHMÄN KUVAUS SEKÄ TOIMINNALLISEN OSION SUUNNITELMA	28
4.1 Toiminnallinen osio.....	28
4.1.1 Tuokio 1. Suunnitelma satutuokioihin.....	29
4.1.2 Tuokio 2. Suunnitelma motoristen harjoitusten tuokioihin	31
4.1.3 Havainnointilomakkeiden ohjeistus ja käyttö.....	34
5 TUOKIOIDEN TOTEUTUKSET JA HAVAINNOINNIN TULOKSET.....	36
5.1 Satutuokioiden toteutus ja havainnot.....	36
5.2 Motoristen harjoitusten tuokion toteutus ja havainnot	40
5.3 Havaintojen yhteenveto	43
6 POHDINTA	45
7 ARVIOINTI.....	52
LÄHTEET.....	55
LIITE 1. Havainnointilomake 1	60
LIITE 2. Havainnointilomake 2.....	61
LIITE 3. Tiedote perheille	62

1 JOHDANTO

Lapsena saavutetuilla taidoilla ja kokemuksilla rakennetaan pohjaa koko yksilön tulevaisuudelle ja kokemukselle omasta itsestään osana isompaa ryhmää, sekä sosiaalista ympäristöä (Jakkula 2008, 33). Lapset ovat temperamentiltaan erilaisia ja kehittyvät yksilöllisesti, mutta samalla heidän tulisi olla päiväkodin lapsiryhmässä hyvin samalla tavalla virittyneitä jonkin asian ympärille ja oppimiselle, vaikka varhaiskasvatusikäisten toimintaa ei vielä varsinaiset oppimistavoitteet sido (Helenius 2018, 53-54).

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tarjota lapselle tavoitteellista, suunnitelmallista hoitoa, kasvatusta ja opetusta, jossa painottuu pedagogiikka. Päivittäinen varhaiskasvatusaika on maksimissaan kymmenen tuntia. Tämä ajoittuu tavallisesti klo 06-22 välille. Poikkeuksen tekee vuorohoito, jonka kesto määrittyy yksilöllisesti lapsen tarpeen mukaan (L 540/2018.)

Vuorojen vaihtuvuus ja epäsäännöllisyys tekee lapsen arjesta rankempaa ja saattaa toistuvana vaihteluna aiheuttaa lapselle väsymyksen lisäksi turvattomuutta ja arjen enustamattomuutta. Tämä näkyy lapsen olemuksessa erilaisina vaikeuksina muun muassa siirtymissä ja ihmissuhteissa. Vuorohoito tuo usein lapsen arkeen myös hyviä asioita, kuten rauhallisempia ja pienemmässä lapsiryhmässä vietettyjä aikaisen aamun tai myöhäisen illan tunteja. Varhaiskasvattaja voi olla silloin yksilöllisemmin lapsen tarpeisiin vastaamassa. Vuorohoitoarjen haasteet voi näkyä lapsessa päivän aikana lisääntyneenä ärtymyksenä, ikävänä ja eroahdistuksena. Vuorohoidossa olevat lapset saattavat joutua olemaan erityisen pitkiä aikoja, jopa useamman vuorokauden ajan erossa vanhemmistaan tai muista huoltajistaan. Vuorohoidossa tarvitaan siksi erityisen paljon lapsen tunnetiloja huomioivaa vuorovaikutusta (Salonen. Opetushallitus 2020.)

Eläimen kanssa tehtävät harjoitukset ovat vuorovaikutteisia ja auttavat erilaisia ihmisiä muun muassa sosiaaliseen kanssakäymiseen (Kahilaniemi 2016, 19). Koira-avusteinen

toiminta voisi tuoda lapsille erilaisiin oppimistuokioihin lisää sosiaalista virittyneisyyttä, emotionaalista läsnäoloa sekä oppimisen iloa. Aiheeseen syvennyttyäni vahvistui ajatus koiran tuomisesta varhaiskasvatuksen ryhmätilanteisiin. Opinnäytetyötä varten tutustuin aiheeseen koira-avusteisuus ja lapset. Alan tutkimuksiin ja kirjallisuuden tutustuminen lisäsi kiinnostustani koira-avusteisen toiminnan hyödyntämiseen myös varhaiskasvatuksessa. Halusin kokeilla opinnäytetyössäni, voisiko koira-avusteinen toiminta toimia positiivisen ja innostuneen ilmapiirin tuojana, mikä on yksi motivoituneen toiminnan lähtökohtia ja helpottaa sosiaalista kanssakäymistä.

Koira-avusteisuuden hyödyntämisestä varhaiskasvatuksessa on vielä vähän tutkimustietoa, kokemustietoa ja näyttöä, vaikka koira-avusteinen toiminta- ja työskentely ovat vakiinnuttaneet paikkaansa maailmanlaajuisesti. Menetelmän positiivisista vaikutuksista on saatu henkilön hyvinvointia edistävää näyttöä (Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry 2019. Koira hyvinvoinnin tukena.) Kasvatus- ja sosiaalialan työkentällä koira-avusteinen työskentely on jo vakiinnuttanut paikkaansa muun muassa kouluissa, erityisluokissa, erilaisissa terapiapalveluissa, lastensuojelussa ja vanhusten hoitolaitoksissa (Kennelliitto 2019. Kasvatus- ja kuntoutuskoirat.)

Opinnäytetyöhön sisältyy toiminnallinen osio, jonka tarkoituksena oli tuottaa kokemuksellista tietoa koira-avusteisen menetelmän käytöstä varhaiskasvatusympäristössä. Toiminnallisen osion tavoitteena oli kokeilla koira-avusteista työmenetelmää varhaiskasvatuksessa ja arvioida sen soveltumista uudeksi työmenetelmäksi vuorohoitoyksikön näkökulmasta. Toteutin toiminnallisen osion oman koirani kanssa. Toiminnalliseen osioon sisältyi kaksi eri sisältöistä tuokiota: satutuokio ja motoristen harjoitusten tuokio. Yhteistyökumppaniksi löytyi pieni yksityinen varhaiskasvatusyksikkö. Mannerheimin lastensuojeluliiton Suvelan yhdistys r.y., joka tarjoaa varhaiskasvatusta 1-6-vuotiaille lapsille ympärivuorokauden. Toiminnallisen osion kohderyhmänä oli 4-5-vuotiaat lapset. Tuokiot toteutettiin pienryhmissä. Yhteistyökumppani oli kiinnostunut uuden työmenetelmän kokeilemisesta ja mahdollisuuksista, asettua kiinteämmäksi osaksi yksikön pienryhmätoimintaa.

2 KESKEISET KÄSITTEET JA AIEMPIÄ TUTKIMUSTULOKSIA

Eläinavusteinen työskentely (*Animal Assisted Interventions, AAI*) on koira-avusteisen työskentelyn ja koira-avusteisen toiminnan kattotermi. Kattoterminä eläinavusteinen työskentely (*Animal Assisted Interventions, AAI*) sisältää myös eläinavusteisen toiminnan (*Animal-assisted Activity, AAA*), eläinavusteisen terapian (*Animal Assisted Therapy, AAT*) sekä eläinavusteisen (erityis) opetuksen (*Animal Assisted (Special) Pedagogy, AAP*) (Ikäheimo. 2013, 10-11.) Eläinavusteinen työskentely mielletään toimintamuodoksi henkilöille, joilla on fyysisiä, psyykkisiä- tai sosiaalisia haasteita omassa arjessaan. Eläinten kanssa toimimisen hyödyistä ihmiselle on saatu vahvaa näyttöä tutkimuksissa (Kahilaniemi 2016, 18-20.) Ollessamme vuorovaikutuksessa eläinten kanssa viestiminen on kehonkielellä tapahtuvaa sanatonta viestintää, joka on suoraa ja aitoa. Eläimen koskettaminen tuottaa mielihyvää ja lievittää ahdistuksen ja yksinäisyyden tuntemuksia. Eläimet voivat vastata erilaisiin tunnetarpeisiin antamalla läheisyyttä ja lohtua pelkällä läsnäolollaan (Sinkkonen 2013, 38.) Eläinavusteisen toiminnan tavoitteena on jakaa eläinten positiivisia vaikutuksia ihmisten hyvinvoinnin tueksi (Green Care Finland. Eläinavusteiset menetelmät).

Koira-avusteinen toiminta on yksi eläinavusteisen toiminnan muoto. Koira-avusteisessa toiminnassa- ja työskentelyssä koiralla on aina ohjaaja, joka tuntee koiran ja osaa lukea sen käyttäytymistä. Koirasta ja sen ohjaajasta käytetään termiä *koirakko*. Koira-avusteinen työskentely ja koira-avusteinen toiminta eroavat toisistaan joiltakin osin. Koira-avusteinen toiminta on spontaania siten, että sen ei tarvitse tähdätä tiettyyn tavoitteeseen vaan sillä pyritään tuottamaan niitä positiivisia vaikutuksia, joita eläimen läsnäololla ja kohtaamisella on tutkitusti todettu ja osoitettu olevan. Koira-avusteisessa toiminnassa koiran kanssa toimivan henkilön ei tarvitse olla sosiaalialan koulutuksen omaava, vaan koirakko voi toimia yhteistyössä alan ammattilaisten kanssa. Koiran on kuitenkin sovelluttava ominaisuuksiltaan valittuun työhön. Koira-avusteisen toiminnan avulla voidaan tuottaa samoja hyvinvointia lisääviä vaikutuksia kuin tavoitteellisella koira-avusteisella työskentelyllä (Kihlström 2018.)

Koira-avusteinen työskentely on aina ammatillista, suunnitelmallista, tavoitteellista ja dokumentoitua. Koira-avusteisessa työskentelyssä yhdistyy eläinavusteisen toiminnan asiantuntemus työmuotona sekä kasvatus-, sosiaali- tai terveysalan koulutus ja -osaaminen. Tavoitteena voi olla esimerkiksi yksilön sosiaalisten taitojen vahvistaminen tai vuorovaikutuksen tukeminen erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa. Tavoitteet voivat liittyä motoristen, psyykkisten, sosiaalisten, tai eettisten taitojen ja valmiuksien harjoitteluun. Tavoitteet tähtäävät yksilön toiminnan ja kehittymisen tukemiseen hänen omassa ympäristössään (Ikäheimo 2013, 10; Kahilaniemi 2016, 15, 19.)

Tutkimukset ovat jo osoittaneet, että koiran läsnäolo, koiran silittäminen ja koiran katse vähentävät ihmisen kokemaa stressiä ja lisää empatiaa sekä hyvän olon tunnetta (Kahilaniemi 2016, 19). Kouluympäristössä koiran on havaittu lisäävän motivaatiota ja keskittymiskykyä tehtävien kanssa. Koiran kanssa voidaan opetella tunnetaitoja ja sosiaalisia taitoja (Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä 2017.)

Beetzin mukaan useissa tutkimuksissa on todettu koiran läsnäolon muun muassa vähentävän stressiä, motivoivan pitkäkestoisempaan työskentelyyn, lisäävän empatiakykyä ja auttavan tunteiden tunnistamista ja ilmaisua. Näitä huomioita on todennettu erilaisin keinoin, kuten mittaamalla ihmisen kortisolipitoisuuksia (stressihormoni), verenpainetta sekä vertaamalla ihmisen suoriutumista stressaavassa tilanteessa koiran kanssa ja ilman koira (Beetz ym. 2012.) Koiran läsnäolo rentouttaa ja luo positiivista vuorovaikutusilmapiiriä. Koiran läsnäolo saa oppilaat keskittymään paremmin mielellään olevaan hetkeen (Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä 2019).

Ihmisen ja eläimen yhteisvaikutuksia tarkastelleen artikkelin mukaan, johon oli koottu 69 eri tutkimuksen tulokset, eläimen ja ihmisen välisen kanssakäymisen todettiin vaikuttavan ihmiseen positiivisesti. Tutkimuksissa tarkasteltiin vaikutuksia niin psykofysiologisesti kehollisina muutoksina ihmisessä kuin psykologisesti koettuina muutoksina erilaisissa tilanteissa. Tutkimuksista voitiin yhdistää seuraavia yleisiä vaikutuksia erilaisissa tilanteissa oleville, eri-ikäisille ihmisille riippumatta siitä, onko heillä erityisiä lääketieteellisiä- tai mielenterveydellisiä tarpeita. Ihmiselle dokumentoitiin

auttavan muun muassa kehon ja mielen rauhoittumiseen, sosiaalisen käyttäytymisen- ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen lisääntymiseen. Vaikutukset ulottuivat lisäksi parantuneeseen mielialaan, alentuneeseen stressin sekä ahdistuksen tai pelon kokemukseen erilaisissa tilanteissa. Tutkimuksissa on saatu positiivisia tuloksia ihmisen kokeman luottamuksen lisääntymisenä muihin henkilöihin sekä parempaan empatiaan ja oppimiseen. Ryhmätasolla tutkittuja hyötyjä koira-avusteisella toiminnalla saavutettiin muun muassa prososiaalisen käyttäytymisen lisääntymisenä kohderyhmissä. Tämä tarkoittaa sitä, että henkilöt alkoivat toimia ja käyttäytyä enemmän myös muita ryhmän jäseniä hyödyttävällä tavalla niin, että konfliktitilanteet lievenivät ja vähentyivät. Aggressiivinen käyttäytymien väheni, sosiaalinen kanssakäyminen oli parempaa ja joustavampaa. Ryhmästä tuli aiempaa yhdentyneempi. Monimuotoisten yhteisvaikutuksien arvellaan artikkelin yhteenvedossa liittyvän suurelta osin koiran läsnäolon ja kontaktin myötä oksitosiinin vapautumiseen ihmisen elimistössä (Frontiers in Psychology 2012.)

Alasorvari ja Hopiavuori (2014) tutkivat pro gradu -työssään koira-avusteista pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Edellä mainitussa opinnäytetyössä seurattiin vuoden ajan kahden koiran jalkautumista päiväkodin arkeen ilman erityisiä, ennalta suunniteltuja rooleja. Opinnäytetyössä tarkasteltiin koirien saamaa roolia ja asemaa päiväkodin jokapäiväisessä arjessa sekä vaikutuksia ja kokemuksia niin lasten kuin aikuistenkin osalta. Koirat saivat useita erilaisia rooleja ja ne hakeutuivat niin ohjattuihin tuokioihin, kuin tavanomaisiin perustilanteisiin, kuten ruokailu, pukeminen ja ulkoilu. Koirien tärkeäksi rooliksi osoittautui lasten ja perheiden vastaanottaminen päiväkotiin. Koirat olivat aina iloisia ja vanhempien kertoman mukaan lapset lähtivät mielellään päiväkotiin myös huonoina aamuina, kun heitä muistutettiin päiväkodissa odottavista koirista. Lapsille muodostui erityisiä ja tärkeitä suhteita päiväkotikoiriin ja ne sisälsivät paljon erilaisia tunteita. Koirat saivat- ja osoittivat paljon hellyyttä ja ne olivat aina lasten saatavilla. Tutkimuksessa havaittiin lasten ikävien tunteiden helpottavan hyvin nopeasti, mikäli lapsi ohjattiin silittämään koira tai seuraamaan niiden toimia. Lapset kokivat koirat leikkikavereina ja päiväkodin henkilökunta koki koirat ”työtovereina”, jotka ilostuttivat päivää ja lievensivät stressiä. Ihmisen ja koiran suhteeseen liittyy sanatonta viestintää koiran puhumattomuuden vuoksi. Koira ei arvostele tai moiti, ei anna ohjeita tai välitä ulkonäöstä, vaan hyväksyy sellaisenaan. Tämä antaa

mahdollisuuden käsitellä rauhassa tunnekokemuksia läheisessä kontaktissa elävän olennon kanssa. Koirien ei-toivottu käyttäytyminen koettiin tässä tutkimuksessa myös opettavaisena seikkana, sillä koirien ei katsottu loukkaantuvan, vaikka niitä käytettiin esimerkkinä ja vertailun kohteena näissä tilanteissa. Lasten käyttäminen samalla tavalla ei olisi perusteltua (Alasorvari & Hopiavuori 2014.)

Ikäheimon mukaan tutkimuksissa on dokumentoitu erilaisin keinoin pelkäämistään koiran läsnäolon motivoivan pitkäkestoisempaan työskentelyyn. Koiran läsnäolon on havaittu auttavan muun muassa tunteiden tunnistamista ja -ilmaisua (Ikäheimo 2013, 192-193.) Oman tai vieraan koiran läsnäolo lyhyenkin ajan laski ihmisen verenpainetta, mikä saa aikaan positiivisia kehon reaktioita. Eläimen ja ihmisen yhdessäolo lisää molempien oksitosiinin, eli mielihyvähormonin tuotantoa. Eläimen läsnäolo lievittää ahdistusta ja vähentää masennuksen ja yksinäisyyden kokemuksia sekä laskee kortisolin eli stressihormonin tuotantoa. Positiivisia vaikutuksia on saatu myös eläinavusteisen terapian avulla, kuten asiakkaan lisääntynyt kognitio, liikeradat, voima tai tasapaino. Eläimillä on myös rauhoittava vaikutus (Kahilaniemi 2016, 19.)

2.1 Koira-avusteisen työskentely Suomessa

Suomessa koira-avusteista toimintaa ja työskentelyä organisoivat ja tuottaa Suomen kennelliitto, Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry sekä Green Care Finland. Lisäksi on erilaisia pienempiä yhdistyksiä ja yksittäisiä alan toimijoita. Koira-avusteinen työskentelyn jalkautuminen suomalaiseen kulttuuriin alkoi 1940 -luvulla, jolloin marsalkka Mannerheim pani alulle järjestelmällisen opaskoirien kouluttamisen Suomen Punaisen Ristin rahoittamana (Kennelliitto 2019.) Oheisessa taulukossa (Taulukko 1) näkyy koira-avusteisen toiminnan perustajat Suomessa. Taulukosta käy ilmi, että vasta 2000-luvulla koira-avusteisia menetelmiä on alettu hyödyntämään enenevästi, ihmisen erilaisiin tarpeisiin.

Taulukko 1. Koira-avusteisen työskentelyn perustajia Suomessa

Koira-avusteisen toiminnan perustajia Suomessa	Perustamisvuosi
SPR/ Näkövammaisten liitto	1940
Suomen kuulo- ja tukikoirat	1993
Kaverikoirat/Kennelliitto	2001
Hypokoira ry	2009
Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä	2010
Ressu-tukikoirat/ EHJÄ ry	2013

Koirakoiden kouluttamisesta vastaavat yhdistykset ja toimijat vaativat koirakolta soveltuvuuskokeen lisäksi työnäyttöä, jossa koirakon työskentelyä arvioidaan ja seurataan valitussa sekä tulevassa toiminta- ja työympäristössä. Tämä varmistaa koira-avusteisen työskentelyn laatua ja turvallisuutta. Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä -yhdistyksen nimissä toimimista varten sekä virallista, ammatillista koira-avusteista työskentelyä voivat toteuttaa vain ne koirakot, jotka ovat läpäisseet soveltuvuustestin sekä työnäytön hyväksytysti. Koiran ohjaajan tulee myös lisätä omaa tietämystään suorittamalla koira-avusteisen kasvatus- ja kuntoutustyön täydennyskoulutus Koirat kasvun ja oppimisen tukena 10op (Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä 2019.) Tällä hetkellä koulutusta järjestetään Jyväskylän ammattikorkeakoulussa yhteistyössä opetushallituksen sekä Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry:n kanssa (Jamk 2019). Tämän jälkeen koirakko voi käyttää yhdistyksen tunnusmerkkiä sekä työnimikettä, kuten kasvatus- tai kuntoutuskoira. Suomessa tunnetuimpia hyötykoiria ovat kaverikoirat, luku-koirat, koulukoirat, kuulo- ja tukikoirat, hypo-koirat, Ressu-tukikoirat sekä erilaiset virkakoirat, kuten poliisi- ja tullikoirat (Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä 2019). Suomessa ei ole käytössä eläinavusteiselle työlle yleistä standardoitua toimintamallia ja eettistä ohjeistusta, vaan kuka tahansa voi toteuttaa eläinavusteista toimintaa oman lemmikkinsä kanssa. Rekisteröityjä nimikkeitä eläinavusteisesta työstä voi käyttää vain koulutetut toimijat eri yhdistyksien hyväksynnän mukaisesti (Kahilaniemi 2016, 36.)

2.2 Koiran ja ihmisen välinen yhteistyö

Koira-avusteisessa toiminnassa koirakolla tulee olla keskenään toimiva suhde, jossa ihmisen täytyy ymmärtää ja osata lukea koiransa yksilöllistä ja lajityypillistä käyttäytymistä. Tilanne tulee olla koko ajan ihmisen hallinnassa ja koiran tulee totella käskyjä. Koiralla täytyy olla myös mahdollisuus vetäytyä lepäämään tai ottaa etäisyyttä niin halutessaan. Koiran tulee olla ihmisystävällinen, koulutettu ja rokotettu. Lisäksi koiran tulee ottaa kontaktia ihmisiin ja nauttia siitä. Koiran ja ihmisen välinen vuorovaikutus on kaksisuuntaista eli se vaikuttaa sekä ihmiseen että koiraan (Kahilaniemi 2016, 32-33.)

Koskettaminen ja tuntoaisti on yksi tärkeimmistä ihmisen aisteista, jonka kautta saamme tietoa ja muodostamme käsitystä sekä itsestämme, että ympäristöstämme. (Papunet 2018). Varhaiskasvatusikäisillä lapsilla vuorovaikutukseen liittyy voimakkaasti myös koskettaminen ja hoiva. Tätä luontaista tarvetta voi täyttää myös turvallisen lemmikin kanssa. Kosketus synnyttää yhteyden. Kosketuksen on todettu tuottavan mielihyvää ja rauhoittavan. Iho on ihmisen suurin tuntoelin. Kosketuksen vaikutukset siirtyvät iholta hermoratoja pitkin keskushermostoon. Miellyttävän kosketuksen aikaan saamia positiivisia vaikutuksia kehossa syntyy oksitosiinin vaikutuksesta (Moberg 2007, 113-117.)

Lapsi on hyvin herkkä erilaiselle kosketukselle. Kosketuksen avulla jo pienet lapset hakevat yhteyttä ympäristöönsä. Kosketus on yhteyttä toisiin ja kohdatuksi tulemista, osa vuorovaikutusta. Mitä pienempi lapsi on, sitä kokonaisvaltaisemmin hän tulkitsee vuorovaikutustilanteita. Kosketus voi olla tyyntävää, rauhoittavaa, auttaa rentoutumaan ja helpottaa kivun tunnetta (Styrman & Tornainen 2018, 25.) Eläimen ja ihmisen välinen yhteys on sosiaalista kanssakäymistä. Lemmikin kanssa vuorovaikutukseen liittyy vahvasti koskettaminen sekä muu nonverbaalinen vuorovaikutus. Vuorovaikutussuhde eläimenkin kanssa vaikuttaa positiivisesti myös luottamukseen toisia ihmisiä kohtaan sekä ihmisen immuunijärjestelmään. Eläimen läheisyys voi paikata lapsen lohdutuksen ja läheisyyden tarpeita, mikä on erityisen merkityksellistä

yksinäisille ja stressaantuneille lapsille. Koira reagoi ihmisen nonverbaalisiin viesteihin ihmistä herkemmin (Sinkkonen, 2013, 38, 42.)

Turvallisen ja lempeän lemmikin silittäminen ja halaaminen voi täyttää lapsen tunnetarvetta. Lapsi, joka saattaa tuntea itsensä eri syistä toisten syrjimäksi, voi tuntea olonsa turvallisiksi eläimen läsnä ollessa. Ryhmän sisäisten roolien vaihtuminen antaa lapsille mahdollisuuden itseymmärryksen kasvamiseen, ja jo yhden jäsenen käytöksen muuttuminen vaikuttaa koko ryhmään. Arka lapsi voikin turvautua eläimen hyväksyvään olemukseen. Eläimistä erityisesti koirilla ja hevosilla on taipumus kiinnostua aroista tai epävarmoista ihmisistä. Koira saattaa tehdä aloitteen kontaktiin juuri näiden lasten kanssa. Tällaiset seikat saavat aikaan muutoksia ryhmän sisäisessä dynamiikassa (sosiaalisissa suhteissa) ja aiheuttaa uusia jännitteitä, jotka mahdollistavat ryhmädynamiikan muuttumisen. Lapsi, joka ei ole ollut muiden lasten suosiossa, voi voittaa koiran suosion. Eläimen läsnäolo ryhmätilanteessa voi lisätä lasten turvallisuuden tunnetta, purkaa jännitystä ja lisätä toiveikasta ajattelua. Eläin koetaan hyväksyvänä ja tämä luo myönteistä ilmapiiriä, jonka palkitsevuus kohdistuu koko ryhmään. On helpompi ottaa läheistä kontaktia eläimeen kuin toisiin ihmisiin (Törmälehto 2013, 44-46.)

Yle uutiset kertoivat erityisluokassa erityisopettajan työparina toimivasta Emma-koirasta. Emma-koira on koulutettu tehtävänsä ja se avustaa eri lapsia erilaisissa tilanteissa heidän tarpeidensa mukaan. Erityisluokalla on lapsia, joilla on autismin kirjon piirteitä. Joidenkin asioiden oppiminen on haastavaa näille lapsille. Koira on lisännyt luokassa spontaania vuorovaikutusta ja kommunikaatiota, sekä mahdollistanut useampien toistojen tekemisen ja pitkäkestoisemman työskentelyn (Yle uutiset 20.9.2018.)

Fysioterapeutti (AMK) Virpi Hentunen Terapia Pilgrimista käyttää työssään säännöllisesti koira-avusteista työmenetelmää muiden yleisesti tunnustettujen fysioterapiamenetelmien ohella. Haastattelin Virpiä marraskuussa 2019. Hänen erityisenä osaamisalueenaan on yksilöterapia ja neurologinen kuntoutus. Hän on osallistunut EASEL-menetelmän koulutukseen (<http://easeltraining.fi/> 2009). Hän uskoo vahvasti eläimen

positiivisiin vaikutuksiin motivaation ja sosiaalisen kanssakäymisen suhteen ihmisten kanssa työskennellessä. Virpi kertoo koiran lisäävän merkityksellisyyttä omaan työpäiväänsä sekä asiakkaan päivään. Terapia on aina sisällöltään suunniteltua ja koiran tulee olla koulutettu toimimaan työparina. Virpin mukaan koiratyöpari vapauttaa asiakas kohtaamista läsnäolollaan ja tunteet tulevat positiivisemmiksi. Koiran aitous, rehellisyys ja hyväksyvä olemus pitää ihmisen vahvasti tässä hetkessä kiinni, jolloin keskittyminen työskentelyyn helpottuu. Koira ilmaisee ja osoittaa vuorovaikutuksen ja rauhoittumisen merkitystä. Koiran läsnäolo näkyy asiakkaissa iloisuutena, nauruna ja rakkauden tunteiden osoittamisena. Virpi kertoo koiran vahvistavan ja auttavan ylläpitämään läpi elämän kestävään fysioterapiaan ja harjoitteluun liittyvää motivaatiota. Koiran kanssa tehtävät harjoitteet ovat iloista ja odotettua vaihtelua perinteiseen fysioterapiaan (Virpi Hentunen, henkilökohtainen tiedonanto 10.11.2019.)

2.3 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on lain velvoittamaa palvelua, jota kunnat järjestävät kuntalaisten tarpeeseen vastaten. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tarjota lapselle tavoitteellista, suunnitelmallista hoitoa, kasvatus ja opetusta, jossa painottuu pedagogiikka. Kunta voi hankkia palveluja myös yksityisiltä palveluntuottajilta. Huoltajilla on subjektiivinen oikeus saada päivähoitoa. Vuorohoitoa järjestetään huoltajien työn tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa järjestetään vuorohoitopäiväkodeissa tai perhepäivähoidossa iltaisin, öisin, viikonloppuisin sekä arki- ja juhlapäivinä (L 540/2018.) Varhaiskasvatuksessa lapsen kokonaisvaltaisesta kehityksestä, kasvusta ja oppimisesta otetaan vastuuta yhdessä vanhempien kanssa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjäytymistä (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018).

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelma velvoittaa varhaiskasvattajia tukemaan lasten yksilöllisiä tarpeita ja opettamaan lapsille erilaisia taitoja, jotka helpottavat pikkuhiljaa itsenäistyvää lasta toimimaan osana lapsiryhmää (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018). Ryhmässä toimimisen -ja oppimisen avaintaitoja ovat: vuorovaikutustaidot, itsesäätelyn taidot sekä tunteiden tunnistamisen taito. Nämä

taidot ovat osa rakentuvia mielenterveystaitoja. Hyvät mielenterveystaidot edistävät yksilön kykyä selviytyä haasteista, joita elämässä kohtaamme (Marjamäki, Kosonen, Törrönen & Hannukkala 2015.) Kunkin lapsen yksilöllinen kehitys tulee ottaa huomioon koko lapsiryhmän toimintaa suunniteltaessa. Varhaiskasvatuksessa vertaissuhteilla on erityinen merkitys ja vaikutus lapsen omaan kokemukseen osallisuudestaan ja omasta arvostaan ryhmässä (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018).

Varhaiskasvatuksen tehtävä on huolehtia lapsen turvallisesta sosiaalisesta, psyykkisestä ja fyysisestä kasvuympäristöstä. Oppimisympäristön tulee vastata lasten tarpeisiin sekä varhaiskasvatuksen tavoitteisiin. Toimintakulttuuria ja ympäristöä tulee kehittää, arvioida ja muuttaa jatkuvasti. Lapsille tulee tarjota elämyksiä, kokemuksia ja lisätä lapsen uteliaisuutta sekä oppimishalua kaikilla aisteilla (Opetushallitus 2018). Opetushallituksen teettämässä varhaiskasvatuksen tilannekatsauksessa (2016) käy ilmi, että useissa tutkimuksissa on todettu lasten oppimisen tapahtuvan lukuisin eri tavoin. Sen vuoksi erilaisia pedagogisia malleja tulee kehittää. Tutkimuksissa painotetaan kiinnittämään huomiota lasten kokonaisvaltaiseen kehitykseen ja tarjota vaihtelevia tapoja tutkia ilmiöitä ja ympäristöään, ilmaista itseään ja leikkiä (Karila 2016, 27.)

Vuorohoito asettaa lapselle lisähaastetta jo pelkästään epäsäännöllisen vuorokausi- ja unirytmien vuoksi. Tämä selittyy vanhempien tai huoltajien vaihtuvilla työ- tai opiskeluvuoroilla sekä työmatkoilla. Lapsen hoitopäivä voi kestää klo 22 asti illalla ja seuraavana päivänä vanhemmalla voi olla aamuvuoro, jolloin lapsen kotona vietetty aika ja yöunet saattavat jäädä lapsen kokemaan tarvetta pienemmäksi. Myös vanhempien peräkkäin olevat yövuorot näkyvät vuorohoidossa pitkinä hoitoaikoina, jolloin lapsi saattaa käydä kotona vain parin tunnin ajan vuorokauden aikana. (Salonen. Opetushallitus 2020.)

Päiväkodissa on paljon siirtymä tilanteita. Vuorohoidossa muutoksia tulee tavallista päiväkotia enemmän. Tiisanen (2018) mukaan ympärivuorokautinen päivähoito on

järjestyksen kannalta kaikkein haastavinta, koska lapset saattavat olla päivähoidossa jopa 20 tuntia vuorokaudesta. Vuorohoidossa lapsen päivä sisältää useita erilaisia keskeytyksiä toimintaan kuten lasten saapumisia ja lähtemisiä pitkin päivää, varhaiskasvattajien vaihtumisia epäsäännöllisten työvuorojen mukaan sekä henkilökunnan ja vanhempien tai yhteistyökumppaneiden välisiä keskusteluja. Jatkuva liikehdintä edellä mainituissa asioissa saattaa häiritä lasten keskittymistä ja hidastaa sopeutumista jatkuvasti muuttuvassa ryhmässä. Vuorohoidossa lapsiryhmän koostumus vaihtelee sekä sisällöllisesti että määrällisesti lasten ollessa päiväkodissa vanhempien tai huoltajien vuoroissa toteutuvan työn tai opiskelun takia. Myös henkilökunnan määrä vaihtelee lapsiryhmän tarpeen mukaisesti (Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018.) Tiusanen painottaa lapsen hermoston *aktiivisen elpymisen* tärkeyttä päivän eri toimintojen ja oppimistilanteiden aikana. Tämän voisi huomioida suunnitteleamalla oppimistuokiot siten että alle neljävuotiaiden lasten, joiden hermosto on vielä kehittymätön, eri aivokeskuksia aktivoidaan vuorotellen (Tiusanen 2018, 91-92.)

Lapset, joilla on itsesäätelyn haasteita saavat tutkimusten mukaan tavanomaista enemmän negatiivista palautetta ryhmässä olemisestaan. Vuorohoidon erityispiirteet lisäävät joidenkin lasten stressiä. Vilkkailta lapsilla se saattaa aiheuttaa esimerkiksi yliviittymistä, kun taas vetäytyvillä lapsilla se saattaa lisätä ahdistusta ja ulkopuolisuuden tunnetta. Positiiviset kokemukset auttavat lasta muuttamaan aiemmin negatiivista suhtautumistaan sekä voi herkistää lasta huomaamaan palkitsevuutta aiempaa helpommin (Keltikangas-Järvinen 2018.)

2.3.1 Lapsi 4-5-vuotiaana

Neljä-viisivuotiaana lapsi tarvitsee vielä aikuiselta rohkaisua aloitteellisuuteen ja sosiaaliseen kehitykseen. Samalla lapsi tarvitsee aikuisen asettamaan rajoja ja antamaan siten fyysistä ja psyykkistä turvallisuutta. Kehitys tapahtuu yksilöllisissä sykleissä noudattaen biologian määrittelemää järjestystä. Neljän -viiden vuoden iässä lapsille voi ilmetä erilaisia taantumavaiheita sekä kasvuun tai kehitykseen liittyviä huolenaiheita (MLL 2019.) Neljänvuoden iässä lapsen tekemät havainnot ohjaavat ajattelua.

Lapsi pohtii asioita, joita on kohdannut sekä ymmärtää ja pystyy noudattamaan erilaisia sääntöjä. Lapsi pystyy muistamaan ja palauttamaan mieleen kolmesta neljään yksikköä (luku, kirjain, sana tms.) Neljävuotias samastuu herkästi satuhahmoihin. Tullessaan viiden vuoden ikään lapsella alkaa kehittyä ja vahvistua kyky päätellä sekä ymmärtää monimutkaisempia sääntöjä ja asioiden välisiä yhteyksiä. Viisivuotias alkaa pystyä muistelemaan menneitä kokemuksia ja sen avulla vertailukyky laajenee (Sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2008.)

Lapsi omaa neljän vuoden iässä kohtalaiset perusliikuntataidot, joihin lukeutuu kävely, juoksu, portaiden kulkeminen vuoroaskelin, kieriminen, pallon heittäminen- ja kiinniottaminen lähietäisyydeltä, hyppiminen tasajalkaa sekä yhdellä jalalla. Perustaitojen kehittymisen jälkeen lapsella on kykyä hioa ja harjaannuttaa taitojaan kehityksen eri osa-alueilla. Näitä ovat motoristen, sosiaalisten ja tiedollisten taitojen osa-alueet. Neljävuotiaalla lapsella on jo kykyä odottaa omaa vuoroaan ja lapsi alkaa ottaa vastuuta omasta käyttäytymisestään ja tuntee sekä vastuullisuutta että syyllisyyttä. Lapsi alkaa tehdä johtopäätöksiä tekemiensä havaintojen perusteella ja kykenee yhdistelemään tietoa monipuolisemmin. Lapsi ei kuitenkaan hallitse käyttäytymistään. Tunteiden säätelyyn sekä oman toiminnan ohjaustaitojen vahvistamiseen tarvitaan harjoitusta erilaisissa tilanteissa turvallisen aikuisen tuella. Viisivuotiaana lapsi on jo tasapainoisempi ja sopeutuvampi sekä hallitsee omaa käyttäytymistään paremmin (Sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2008; Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 96, 99.)

Perustaitojen vahvistumisen myötä lapsi alkaa tarvita erilaisia välineitä motoristen taitojensa kehittämiseen. Neljävuotias on useimmiten kaikkivoipa ja luottaa omiin kykyihinsä, mutta tarvitsee aikuisen tukea erityisesti positiivisten kokemusten, kannustuksen saamiseen sekä epäonnistumisien ja pettymysten käsittelyyn. Lapsi edelleen harjoittaa ja vahvistaa näitä perustaitojaan, ja niiden päälle alkaa rakentua hienosäätöä vaativat taidot. Sosiaalisten taitojen harjaannuttamiseksi lasta tulee auttaa tunnistamaan, nimeämään ja hallitsemaan tunteitaan sekä kannustaa ja houkutella vuorovaiikutukselliseen toimintaan yhteisesti (Sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2008.)

2.3.2 Lapsi osana lapsiryhmää

Varhaiskasvatuksen lapsiryhmässä oleminen ja oppiminen haastaa jatkuvasti lapsen itsesääätelykykyä. Itsesäätelyn taito kehittyy ja harjaantuu ainoastaan aidoissa vuorovaikutustilanteissa, sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen ohella. Tämä vaatii positiivisia kokemuksia omasta osallisuudestaan muun lapsiryhmän kanssa. Saadessaan myönteistä palautetta omasta toimimisestaan lapsiryhmässä ja jakaessaan tunteen muiden ryhmäläisten kanssa lapsi kokee mielihyvää ja oppii myötätuntoa toisia kohtaan. Itsensä säätely auttaa lasta toimimaan erilaisissa tilanteissa osana lapsiryhmää ja kehittää lapsen sosiaalisia taitoja (Sajaniemi 2015, 144-147.)

Ryhmätilanteissa vuorovaikutuksella ja sosiaalisilla taidoilla on suuri merkitys. Tompuri (2016) kertoo vuorovaikutuksessa toteutuvasta hermostollisesta kehittymisestä ja muutoksista lapsen kehossa. Vuorovaikutteista yhteyttä voidaan rakentaa. Yhteyden rakentumiseen vaikuttavat hyvät vuorovaikutuskokemukset, ne vahvistavat lapsen kykyä ja hermojärjestelmän kehittymistä siten, että lapsesta alkaa tulla joustavampi ja vastaanottavaisempi. Joustavuus ja vastaanottavuus näkyy lapsen kehittyvänä kykyinä siirtyä automaattisen reagoinnin mallista tietoisemmän harkinnan tapaan toiminnassaan (Tompuri 2016, 28-29.) Vuorovaikutus on sekä sanallista että sanatonta viestintää. Ilmeet, eleet, kehon asennot ja käsien liikkeet ovat sanatonta viestintää ja vuorovaikutusta. Lisäksi katsekontakti ja ihmisten väliset etäisyydet, äänen käyttö, puheen rytmi, äänentaajuus, sekä tauot puheessa ovat sanatonta viestintää, jota on viestinnästä noin 70-90 prosenttia (Kiviniemi ym. 2014.) Kasvattaja ei kohtelee identtisesti kaikkia, vaan vuorovaikutus on luonnollisesti erilaista erilaisten ihmisten välillä. Koko lapsen kehitys on vuorovaikutusta puolin ja toisin, jatkuvasti muovautuen koko kehityskaaren ajan (Keltikangas-Järvinen ym. 2014.)

Lapsi oppii tuntemalla, kokemalla ja aistimalla. Automaattiset tunnekokemukset ovat nopeita, eikä niitä ehdi tiedostamaan. Ne kuitenkin aiheuttavat lapsessa myönteisiä tai kielteisiä viritteitä saaden oppimistilanteissa lapsen uteliaisuuden heräämään ja kiinnostumaan asiasta, tai ahdistumaan ja vetäytymään. Ryhmätoimintaan sitoutumiseen vaikuttaa lapsen yksilölliset ominaisuudet, joita ovat mm. kognitiiviset kyvyt,

motivaatio, sekä lapsen sosiaaliset taidot. Näiden lisäksi lapsen kokema yhteenkuuluvuuden tunne ryhmässä on yhteydessä ohjaajan sensitiivisyyteen. Eli ohjaajan antama tunnetuki ja vuorovaikutus ovat niitä tekijöitä, joihin lapsi voi turvautua haastavassa tilanteessa. Ryhmätilanteissa lapsen omalla aktiivisuudella sekä aiemmilla kokemuksilla on merkitystä. Vaikeudet oppimistilanteissa vaikuttavat kielteisesti lapsen kokemukseen itsestä oppijana sekä lapsen minäkuvaan (Nurmi ym. 2014, 99.)

Motivaation ja koulusuoritusten välisessä yhteydessä tapahtuu suuria muutoksia viiden ja seitsemän ikävuoden välillä. Kyky verrata omia ja muiden suorituksia toisiinsa paranee, mutta lapsen mielenkiinto koulua kohtaan sekä sisäinen motivaatio vähenee. Motivaation säilymisen kannalta lasten olisi tärkeää saada positiivisia kokemuksia ryhmässä toimimisestaan. Lapsen metakognitiotaitoja eli itseohjautumisen ja oman toiminnan suunnittelun ohjausprosessitaitoja harjoitetaan lapsen oman aktiivisen toiminnan avulla, lapsen hyödyntäessä aiemmin oppimaansa. Metakognitio pitää sisällään tiedonkäsittelyyn liittyviä prosesseja, joita yhdistetään havaintotoimintoihin, muistiin, opittuun tietoon, ongelman ratkaisutaitoihin sekä oman toiminnan arviointiin (Nurmi ym. 2014, 102-105.)

Elämykset ja kokemukset, jotka liittyvät tunnekokemuksiin jäävät paremmin lapsen mieleen, kuin rutiinit (Nurmi ym. 2014, 105). Sen vuoksi on hyödyllistä harjoitella ja altistaa lapsia samojen asioiden äärelle vaihtelevissa ympäristöissä tai erilaisin menetelmin sekä useita eri aisteja stimuloiden. Yhteisesti koettu hetki vahvistaa ryhmähenkeä ja sitouttaa lapsia toimimaan yhteistyössä. Ryhmässä toimimisen taitoja voi ohjata ryhmätoimintatilanteissa, esimerkiksi rohkaisten ujoa lasta toimimaan toisten lasten kanssa ja rohkeaa lasta voi ohjata ottamaan muita huomioon (Sosiaalivirasto. Oppaita ja työkirjoja 2008.)

2.3.3 Myönteisten vaikutteiden merkitys lapsiryhmässä

Myönteisillä vaikutteilla tarkoitetaan positiivisia kokemuksia sekä onnistumisen tunnetta lapsen omasta toimimisesta ja osallistumisesta osana ryhmää. Onnistumisen kokemuksia saadaan lapsen innostumisen kautta, toimimisen kautta ja ryhmän jäsenenä pärjäämisen kautta. Mielenterveyttä suojaavat tekijät ja myönteiset kokemukset itsestä osana ryhmää vahvistavat ja kehittävät myös aivoissa juuri niitä yhteyksiä, joita tarvitaan sosiaalisessa ympäristössä pärjäämisessä (Sajaniemi 2015.)

Vahvat tunnekokemukset oppimistilanteissa edistävät ja vahvistavat muistijäljen muodostumista aivoissa. Lapsen oppimiseen ja motivoitumiseen uusissa oppimistilanteissa vaikuttavat lapsen omat ajatukset itsestään ja aiemmat kokemukset, onnistumiset- ja epäonnistumiset oppimistilanteissa. Epäonnistumisen kokemukset vaikuttavat haluun välttää epäonnistumisen aiheuttamia ahdistavia tunteita, kun taas positiiviset kokemukset lisäävät intoa oppia lisää. Myönteiset tunnekokemukset vaikuttavat merkittävästi oppimista edistävien ongelmanratkaisutaitojen sekä oman toiminnan ohjauksen taitojen kehittymisessä (Nurmi ym. 2014, 103-105.) Myönteiset tunteet ja kokemukset ovat merkittäviä lapsen hyvinvoinnin, viihtymisen ja oppimisen kannalta. Näitä kokemuksia tulisi järjestää varhaiskasvatusympäristössä suunnitelmallisesti ja pedagogisesti (Leskisenoja 2019, 71.)

Lasten yhteenkuuluvuuden tunnetta ja positiivisia kokemuksia heikentäviä tekijöitä ovat esimerkiksi keskittymisen haasteet, motivaation puute, ärsykeherkkyys. Negatiivisia vaikutuksia voi aiheuttaa mikä tahansa tekijä tai tilanne, joka saa lapsen tuntemaan itsensä ulkopuoliseksi. Toistuvat negatiiviset kokemukset ryhmätilanteissa sekä negatiiviset tunnetilat saattavat ilmetä erilaisina muuta ryhmää ja tai opetustilannetta häiritsevänä käytöksenä ja levottomuutena. Päinvastaisesti negatiiviset kokemukset saattavat näkyä vetäytymisenä, epäluottamuksena omiin taitoihin ja haluttomuutena tulla mukaan. Lapsen oman toiminnan ohjaus on aina keskeneräistä ja luonteeltaan vaihtelevaa ja jokainen lapsi reagoi asioihin yksilöllisellä tavalla. Hyvä vuorovaikutus vaatii aktiivista läsnäoloa. Pienten lasten kanssa sanattoman viestinnän merkitys

korostuu ja yhteyden kadottaminen toisiin satuttaa. Aivoissa aktivoituu samat kipuais-timukset kuin mitä oikean kivun tuntemuksesta aktivoituu. Jokaisen tulisi tuntea olevansa arvokas ja osa ryhmää. Ulkopuoliseksi joutumisen tunne, tunne siitä, että ei kuulu joukkoon, syrjäyttää ryhmästä. Pitkään jatkuessaan tällaiset kokemukset saattavat johtaa negatiiviseen kierteeseen ja heikkoon luottamukseen omasta suoriutumisesta ryhmässä ja sosiaalisessa ympäristössä (Sajaniemi 2015.)

Lapsena aivoissa alkaa kehittyä ja muovautua henkilölle tyypilliset toimintatavat. Sosiaalinen kanssakäyminen toimii sekä kokemuspohjana että uuden oppimisen taustana, jonka päälle sosiaalis- emotionaalinen kehitys jatkuvasti rakentuu. Sosiaalisessa ympäristössä kullekin tyypilliset reagoitavat vahvistuvat sen mukaan, kun niitä vahvistetaan. Vuorovaikutuksessa ja sosiaalisessa ympäristössä lapsi opettelee säätelemään taipumuksiaan ja tuntemuksiaan. Tutkijat ovat kiteyttäneet ihmisen tunteet muutamiin perustunteisiin, joita ovat ilo, pelko, rakkaus, suru, viha ja hämmästyminen. Näiden perustunteiden sisälle mahtuu useita muita tunteita, jotka voivat helpottaa kasvattajaa tulkitsemaan lapsen syvempää tunnetilaa. Sosiaalisen kanssakäymisen tärkeimpiä taitoja on empatiakyky, joka kehittyy omien tunnekokemusten kautta. Sääteilyjärjestelmä kehittyy lapsuuden ja nuoruuden aikana, eikä sitä voi oppia yksin. Tämän vuoksi positiiviset kokemukset ja onnistumisen kokemukset sosiaalisessa ympäristössä on lapsen kehityksen kannalta erityisen tärkeitä. Lapsen jatkuvassa kehityksessä lähiympäristö voi luoda muutosten avulla mahdollisuuden myönteiseen kehitykseen. Pienikin voimavarojen lisääntyminen voi sysätä lapsen positiiviseen suuntaan (Sajaniemi 2015 81-82; Pihlaja & Viitala 2018, 142-144.)

Oppimisen näkökulmasta aivotutkija (Huotilainen 2019) kertoo aivojen kannalta merkittävien asioiden vaikutuksesta oppimiskykyyn. Huotilaisen mukaan innostus, sosiaalisuus ja tekeminen edesauttaa oppimista. Riittävä palautuminen ja rauhoittuminen auttaa asioiden prosessoimista ja kokeilua. Päinvastoin vaikuttavat stressi, pelkotilat, kiusaaminen sekä liika melu. Ne heikentävät oppimisen mahdollisuuksia olennaisesti. Näiden lisäksi oppimista heikentäviä vaikutteita aiheuttavat väsymys, uupumus ja kyynisyys. Hyvä yhdessä oppiminen on yhdessä innostumista (Huotilainen 2013, 138-139.)

3 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Opinnäytetyössäni käytin aineistonhankintamenetelmänä havainnointia. Havainnointi on perinteinen osa laadullista tutkimuksellista asetelmaa. Valli (2018) tuo esille laadullisen tutkimuksen haasteena olevan usein tutkittavan ilmiön laajuus ja monimuotoisuus. Laadullista tutkimusta kuvaa prosessinomaisuus, jolloin tutkimuksen eteneminen tapahtuu vaiheittain. Tutkimuksen aineisto ja näkökulma voivat muuttua ja tarkentua tutkijan tietoisuudessa, prosessin kehittyessä. Laadullista tutkimusotetta voidaan luonnehtia avoimeksi, sillä tutkija pyrkii tavoittamaan tutkittavien näkemystä valitusta ilmiöstä, sekä ymmärtämään ihmisen toimintaa valitussa ympäristössä. Käytännön tuoma kenttäkokemus tuo uutta näkökulmaa tutkimustehtävälle, kerätylle aineistolle, teorianmuodostukselle, sekä aineiston analysoimiselle (Valli 2018, 73-74.)

Laadullisen tutkimuksen analysointi on haastavaa sillä teorian ja empirian eli käytännön, sekä todellisuuden välille jää kysymyksiä ja harvoin yhtä selvää vastausta tai tulosta saadaan selville tutkimuksen perusteella. Laadullinen tutkimus on keskusteleva ja vaatii aiempaa, aiempien kirjoittajien ja tutkimusten kanssa keskustelua. Tutkimuksen ei tarvitse olla luonteeltaan jonkin valmiin hypoteesin kumoaja tai todentaja, vaan tavoitteena voi olla ajatusten herättäminen. Ensiarvoisen tärkeää tutkijan on selvittää itselleen se, mitä hän hakee aineistosta ja miksi. Tulosten analysointi vaatii tietoisesti suunnattua tarkastelua ja hyvänä vaihtoehtona voisi olla teoriasidonnainen analyysi, eli analyysi sisältää teoreettisia kytkentöjä mutta sen ei tarvitse suoraan pohjautua teoriaan (Valli 2018, 212-213.)

3.1 Menetelmän valinta

Koira-avusteinen toiminta on monimuotoinen ilmiö, johon liittyy useita vaikuttavia ja muuttuvia tekijöitä. Valitsin toiminnallisen osion opinnäytetyön osaksi, jotta kokemuksellista tietoa saataisiin varhaiskasvatusympäristössä. Toiminnallinen osio toteutettiin ympäristössä, jossa työmenetelmän hyödyntäminen voisi olla mahdollista, myös

tämän opinnäytetyön jälkeen. Tämä lisää opinnäytetyön merkityksellisyyttä. Toiminnallinen osio muodostui kahdesta eri sisältöisestä tuokiosta: satutuokiosta (tuokio 1) ja motoristen harjoitusten tuokiosta (tuokio 2). Satuihin ja liikkumiseen liittyvät tuokit ovat hyvin tavanomaisia tuokioita varhaiskasvatuksen arjessa, sen vuoksi kokeiltiin juuri näitä kahta tuokiota.

Satujen lukeminen edistää lapsen kielen kehitystä, mielikuvitusta, auttaa eläytymään toisten ihmisten tunteisiin, auttaa lasta kokemaan empatiaa, sekä opettaa lapselle selviytymiskeinoja ja antaa mahdollisuuden erilaisten tunteiden kokemiseen (Marjamäki ym. 2015, 18). Satutuokion valitsemiseen vaikutti myös jo olemassa oleva tutkimustieto koira-avusteisesta toiminnasta lukemaan oppimisen tukena: *lukukoirat*. Koira osana satutuokiota voisi lisätä lasten aktiivista kuuntelua ja tuoda tilanteeseen elämyksellisyyttä ja syventää tunnekokemusta. Koiran rauhallinen läsnäolo ja sen silittäminen voi helpottaa lasten keskittymistä tilanteessa. Eläimet ovat tuttuja ja turvallisia hahmoja lapsille. Eläinhahmot näkyvät lasten vaatteissa, lapsille suunnatuissa saduissa, leluissa ja lastenohjelmissa. Sadut vievät lapset mielikuvitusmatkalle ja he voivat samaistua ja harjoitella erilaisten tunteiden kokemista turvallisesti. Erityisesti satujen avulla voidaan käsitellä vaikeiden tunteiden, kuten häpeän, ulkopuolisuuden tunteen, kateuden, vihan ja surun tunteita. Satujen ja tarinoiden kautta vaikeiden tunteiden käsittelyä on helpompaa harjoitella mielikuvin, koska lapsi tietää, että ne eivät ole totta. Satujen avulla lapsi voi oppia erilaisia elämäntaitoja, kuten empatiaa ja myötätuntoa. Yhteinen lukuhetki lisää läheisyyden tunnetta (Marjamäki ym. 2015, 15.)

Liikkuminen on lapselle luontainen tapa toimia ja oppia. Liikunnallisten taitojen oppimisen lisäksi, liikunnallisilla leikeillä voidaan tavoitella motorisia-, tiedollisia, sekä vuorovaikutuksen- ja tunne-elämän taitoja. Motoriset tavoitteet liittyvät neljä-viisivuotiailla perustaitojen hiomiseen, kehon hahmotuksen harjaantumiseen ja liikesarjojen oppimiseen. Toiminnan kautta oppiminen lukeutuu tiedollisten taitojen tavoitteisiin ja kehittää lapsen oppimisvalmiuksia, päättelykykyä ja ongelmanratkaisutaitoja. Varhaiskasvatuksen yhtenä tehtävänä on opettaa lapsille perusliikuntataitoja. Liikunta ja motoristen taitojen harjoittaminen tuottaa iloa ja on tärkeä osa varhaiskasvatusta. Liikuntatuokioiden avulla harjoitetaan motorista koordinaatiota ja voimaa.

Liikkuminen ja fyysiset ponnistukset tuottavat mielihyvää ja ryhmässä liikkuminen vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja, itsesäätelyn taitoja ja vuorovaikutustaitoja. Liikkuminen on oiva tapa kartuttaa onnistumisen kokemuksia ja sen myötä tukea terveen itsetunnon kehittymistä (Opetushallitus 2018, 25, 47-48.) Tähän liittyy lisäksi sääntöjen omaksuminen ja keskittymiskyvyn oppiminen. Nämä tiedolliset taidot ja niiden vahvistuminen antaa lapsella valmiuksia toimintaan sitoutumisen taidon harjaannuttamiseen (Sääkslahti 2018, 162).

Liikunnalliset tuokiot ajatellaan usein aerobisina liikuntatuokioina, mutta ne voivat koostua myös erilaisista motorisista harjoituksista, joihin ei aina liity aerobista osuutta. Tällaisten tuokioiden tarkoituksena on harjoittaa lisäksi lukuisia muita taitoja, kuten kehittää oman toiminnan suunnittelua ja -ohjausta, taitoa kuunnella ja noudattaa ohjeita, tunteiden käsittelyä ja -purkamista, koordinaatiotaitoja ja kehonhallintaa sekä keskittymistä. Liikunta on olennainen osa lapsen kasvua ja kehitystä. Kaikki liikkuminen toimii motoristen taitojen, kuten perusliikuntataitojen sekä tasapaino- ja koordinaatiokyvyn perustana. Ryhmässä liikkuminen on sosiaalista kanssakäymistä ja kehittää ryhmäytötaitoja, itseohjautumista ja vuorovaikutustaitoja (Syväoja, Kantomaa, Laine, Jaakkola, Pyhäntö & Tammelin 2012, 21.)

Koiran läsnäolo tilanteessa herättää lapsen uteliaisuuden ja saa aivot valpastumaan, mikä on ihanteellinen tila uuden oppimiselle ja joustavalle toiminnalle. Motoristen harjoitusten tuokiolla koiran näyttämä malli ohjeiden kuuntelussa ja toiminnan suorittamisessa, asettaa lapsen havainnoijan asemaan, mikä antaa oppimiselle uuden näkökulman. Koiran kanssa toimiminen voi lisätä lasten motivaatiota osallistua ja saada siten positiivinen kokemus onnistumisesta ja ryhmässä toimimisestaan.

3.2 Opinnäytetyön tavoitteet ja tarkoitus

Opinnäytetyön tarkoituksena oli lisätä tietoa koira-avusteisesta toiminnasta ja sen positiivisista vaikutuksista. Toiminnallisen osion tavoitteena oli tuottaa kokemustietoa koira-avusteisen menetelmän kokeilemisen avulla varhaiskasvatusympäristössä sekä

selvittää, miten koiran läsnäolo vaikuttaa lasten mielialaan, sosiaaliseen kanssakäymiseen ja toimintaan sitoutumiseen ryhmätoimintatilanteessa. Kokemuksellisen tiedon avulla tarkastelen koira-avusteisen toiminnan järjestämistä, soveltuvuutta ja kokemusta vuorohoidon varhaiskasvatuksen toteuttamisen näkökulmasta, sekä soveltumista varhaiskasvatuksen pedagogiseen arkeen. Toiminnallinen kokeilu tuntui luontevimmalta tavalta ihmetellä, tutkia ja havainnoida sosiaalisessa kontekstissa tapahtuvaa teoriaan perustuvaa toimintaa ja sen soveltuvuutta tavanomaisessa toimintaympäristössä. Koira-avusteinen toiminta voisi opinnäytetyön perusteella osoittautua potentiaaliseksi toimintamuodoksi myös varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa ja se voisi toimia opinnäytetyön jälkeenkin yhtenä työmenetelmänä itselläni.

3.3 Havaintojen keräystapa ja analysointi

Menetelmänä käytin havainnointia, joka on perinteinen laadullisen tutkimuksen osa aineistonkeruussa. Havainnointia on vaikea rajata ja kohdistaa, koska havainnoimme joka tapauksessa ympäristöämme tai toimintaamme hyvin laajalla näkökulmalla. Havainnointi mahdollistaa erilaisten tapojen hyödyntämisen samanaikaisesti, kuten monipuolisen, sekä rajatun, että rajaamattoman tiedon keräämisen. Tärkeintä on löytää havaintomateriaalista oleellisin tieto, joka ei aiheuttaisi liiallista hajanaisuutta. Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää tuoda esille suunnitelmallisuutta, koska kaikkea saatua materiaalia ei ole tarkoituksenmukaista lisätä tutkimusraporttiin, vaan tulisi osoittaa tutkimusasetelman kannalta merkityksellisiä seikkoja ja perustella niitä (Valli 2018, 76.) Laadin tähän tarkoitukseen sovelletut havainnointilomakkeet (liite 1 ja liite 2). Lomakkeiden oli tarkoitus helpottaa kasvattajien huomion kohdentamista toiminnallisen osion aikana opinnäytetyön kannalta tärkeisiin ja merkille pantaviin seikkoihin. Havainnointilomakkeita testasin ollessani päiväkodissa tutustumiskäynnillä koirani kanssa ja totesin niiden soveltuvan tiedon hankintaan toiminnallisessa osiossa. Toiminnan toteutusta sekä saatuja havaintoja tarkasteltiin teoretietoon peilaten sekä suunnitelmaan ja tavoitteisiin verraten. Ryhmän lapsilta pyydettiin palautetta tuokion lopussa, tunnekuvia apuna käyttäen. Lapsia pyydettiin arvioimaan koiran käyttäytymistä TunneTassut -korttien avulla.

3.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettinen tarkastelu

Lapsille tuttu toimintaympäristö ei aiheuta lisäpaineita tai ylimääräistä stressiä lapsille. Työskentelen kyseisessä päiväkodissa, joten olen lapsille tuttu aikuinen. Yhteistyökumppanin kanssa kävimme keskustelua ja sovimme tutkimusasetelmasta ja aineistonhankintamenetelmistä. Keskustelimme tiimissä havainnoinnista sekä halutusta tiedosta, sen luonteesta ja luotettavuudesta. Annoin opinnäytetyösuunnitelman luettavaksi tuokioihin osallistuville varhaiskasvattajille, jotta he saavat riittävästi tietoa havainnoinnin kannalta merkittävistä asioista tätä opinnäytetyötä varten. Havainnoijina toimivat pedagogisesti pätevät henkilöt: varhaiskasvatuksen opettaja (4-5-vuotiaiden ryhmä), päiväkodin johtaja sekä minä, toimien myös varhaiskasvatuksen opettajana (1-4-vuotiaiden ryhmä). Heillä on vahva ammattitaito havainnoida muun muassa lasten tunnetiloja ja sosiaalista käyttäytymistä. Koko talon yhteisessä tiimissä opinnäytetyön toiminnallisesta osuudesta tiedotettiin henkilökunnalle, ja kysyttiin heidän mahdollisista koirallista allergioista. Yksi työntekijä kertoi olevansa koiralle lievästi allerginen, mutta mahdollinen altistus ei häiritse häntä, sillä hän joutuu joka tapauksessa syömään allergialääkkeitä ympäri vuoden. Sovimme, että hän ei ole työvuorossa valittuna aikana ja koira pidettäisiin vain välttämättömissä tiloissa ja tilojen tuuletuksesta ja siivouksesta huolehdittaisiin tuokioiden jälkeen. Päiväkodissa ei ollut tietävästi koiralle allergisia lapsia asiakkaana, joten toiminnallisen osuuden järjestämiselle ei ilmennyt esteitä.

Toiminnalliseen osioon osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen eikä lapsia pakotettu tai painostettu osallistumaan tilaisuuteen. Lapsilta kysyttiin ennen tilaisuuden aloittamista, heidän nähtyään koiran, haluavatko he osallistua tuokiolle. Vaikean tunnetilan (esimerkiksi: pelko, ahdistus tai viha) vuoksi joku lapsista olisi voinut poistua aikuisen kanssa turvallisesti, myös kesken toimintatuokion rauhallisempaan paikkaan. Tällaisissa tilanteissa käytetään varhaiskasvatuksen ammattilaisen arviointikykyä. Tämä menettely on myös lapsen etu, sillä voimakkaat tunnetilat vaikuttavat lapsen kokonaisvaltaisesti, eikä hän hyötyisi oppimiskokemuksesta. Mikäli äkillisiä ja odottamattomia allergisia reaktioita ilmenisi, toimittaisiin kuten voimakkaan tunnetilan kanssa, eli yksi varhaiskasvattajista poistuisi oireilevan lapsen kanssa toiseen tilaan, jossa huolehdittaisiin raikkaasta ilmasta tuulettamalla ja tarkkaillen lapsen terveydentilaa ja

hengitystä sekä toimien sen vaatimalla tavalla. Henkilökunta on ensiaputaitoista (EA1/hätäensiapu) ja ensiapukoulutusta ylläpidetään säännöllisten päivitysten avulla.

Käytetyt tilat siivotaan päivittäin. Huolehdi tilojen tuuletuksesta heti tuokioiden jälkeen ja koiran kanssa kosketuksissa olevien ja käytettyjen välineiden poistamisesta käytöstä heti tilaisuuden jälkeen ja välineiden pesusta (hernepussit ja kipot), ennen seuraavaa käyttökertaa. Havainnointilomakkeisiin (liite 1) laitetaan vain lapsen etunimi, juuri ennen tuokion alkua. Havainnointilomakkeiden avulla kerätty empiirinen materiaali säilytettiin kansiossa opinnäytetyön tekijällä, jossa se oli ainoastaan tarkoituksenmukaisessa käytössä tarvittun ajan. Materiaali hävitetään opinnäytetyön valmistamisen jälkeen silppurilla.

Tutkimuksen luotettavuus ja laadullisen tutkimuksen validiteetti vahvistuu, kun tutkija ilmaisee tarkasti, miten on hankkinut aineistonsa ja kuinka päätyi tiettyihin johtopäätöksiin. Pyrin opinnäytetyössäni mahdollisimman tarkkaan ja autenttiseen ilmaisuun. Luotettavuus on suorassa yhteydessä raportoinnin tarkkuuteen, esimerkiksi havainnoissa, jotta sen varassa voisi arvioida luotettavuutta (Valli 2018, 62-63.) Pienryhmätoimintaa havainnoidessa, tutut henkilöt ja havainnoijat eivät aiheuta ylimääräisiä paineita lapsille, toimintaa voidaan pitää siksi luontevana kokonaisuutena.

Materiaalin analysoinnissa ilmiötä tarkastellaan monipuolisesti, jotta lukija saa mahdollisimman laajan käsityksen kokonaisuudesta ja pystyy muodostamaan omia jatkokysymyksiä tai mielipiteitä asiasta. Lukijan oman ajattelun ja johtopäätösten mahdollistaminen

Pientä otantaa opinnäytetyön toiminnallisessa osuudessa puolustaa pieni päiväkotiki (30 varhaiskasvatuspaikkaa), jossa valittua menetelmää voitaisiin mahdollisesti hyödyntää ja ottaa käyttöön opinnäytetyön perusteella. Havainnoista saadaan kokemuksellista tietoa, joka on aina yksilöllistä, joten lopullinen aineisto voi olla luonteeltaan laajaa tai suppeaa. Kokemustiedon arvoa ei silti vähennä kerätyn tiedon määrä. Mikään kuviteltu harjoitus ei vastaa todellisen tilanteen tuottamaa tietoa.

3.4.1 Oman koiran käyttö opinnäytetyössä

Toimin oman koirani kanssa tässä opinnäytetyössä koirakkona. Päädyin tähän ratkaisuun, koska omistan koulutetun Australianpaimenkoiran, jolla on kokemusta aiemmin ihmisten kanssa työskentelystä. Koirani on terve, kiltti ja sosiaalinen. Tunnen oman koirani erityisen hyvin ja osaan lukea sen käyttäytymistä. Sen vuoksi niiden yhdistäminen tuntui luontevalta. Koirani on myös asianmukaisesti hoidettu, rokotettu ja vaakuutettu.

Olen saanut kokemusta koiran kanssa toimimisesta osallistumalla Voimatassu Ky/Eeva Kahilaniemen järjestämään koulutukseen: *Eläinavusteinen interventio – asiakkaan toiminnallisuuden tukeminen eläinavusteisin menetelmin*. Koulutuspäivä oli tiivistelmä eläinavusteisen työn teoriataustaa, mutta pääpaino oli koiran kanssa toteutettavilla konkreettisilla harjoituksilla. Suoritimme koirani kanssa hyväksytysti Koirat kasvatusta- ja kuntoutustyössä ry:n soveltuvuuskokeen, jossa koiran- ja ohjaajan yhteistyötä, sekä toimimista tarkastellaan yhdistyksen standardien mukaisesti. Jotta voisin käyttää koirakkona edellä mainitun yhdistyksen tunnuksia, on meidän suorittava vielä työnäyttö tulevaisuudessa. Sitä ennen koiran kanssa on hyvä kokeilla valittua työskentelymuotoa ja kouluttaa koiraan siinä toimimiseen. Suositus kokeilu-/ koulutusajaksi on noin puoli vuotta (Koirat kasvatusta- ja kuntoutustyössä ry. 2019).

Harjoittelin etukäteen koiran kanssa tuokioissa tehtyjä motorisia harjoituksia, kuten: esineen siirtämistä, renkaan läpi menemistä, sekä yleisiä tottelevaisuustaitoja. Koirani on vierailut päiväkodissa jo ennen tätä opinnäytetyöprosessia, ja lapset ovat nähneet siitä kuvia, jolloin se ei tunnu yhtä vieraalta, kuin täysin tuntemattomat koirat. Koirat oppivat yksilöllisesti ja omistajan on hyvä valmistella koiraan opettamalla valittuihin toimintoihin. Harjoituksia ja käyttäytymistä, joita koiralta odotetaan, suositellaan harjoitettavan ensin koiralle tutussa ympäristössä. Ja kun se suoriutuu niistä tutussa ympäristössä, harjoituksia voidaan kokeilla vieraassa ympäristössä (Koirat kasvatusta- ja kuntoutustyössä 2017.)

4 YHTEISTYÖTAHON JA LAPSIRYHMÄN KUVAUS SEKÄ TOIMINNALLISEN OSION SUUNNITELMA

Yhteistyökumppaniksi valikoitui Mannerheimin lastensuojeluliiton Suvelan yhdistys r.y.:n ylläpitämä vuorohoitopäiväkoti Villivarsa. Päiväkodilla on Espoon kaupungin ostopalvelusopimus 30 lapselle. Toiminnallinen osuus järjestettiin päiväkodin sisätiloissa, jotka soveltuvat hyvin ryhmätoimintaan ja on lapsille tuttu ja luonnollinen ympäristö. Vuorohoitopäiväkoti Villivarsa on kodinomainen tila, jossa on useita eri kokoisia huoneita, sekä yksi hieman isompi huone (sali). Toiminnallinen osuus opinnäytetyöstä toteutettiin isompien lasten ryhmätiloissa, jossa on hoitopaikka 14, 4-6 -vuotiaalle lapselle. Isojen ryhmätila on käytössä arkisin klo 7.30-15. Muina aikoina isojen ja pienten ryhmät toimivat päiväkodin päätiloissa.

4.1 Toiminnallinen osio

Toiminnallisesta osuudesta tein tuokioihin osallistuvien lasten vanhemmille tiedotteen, joka sisälsi lupakyselyn (liite 3). Tiedotteessa kerroin opinnäytetyön toiminnallisen osion toteutuksesta päiväkodissa sekä lyhyesti teoriaan perustuvasta koira-avusteisen toiminnan hyödyistä. Tiedotteessa on myös paikka valinnalle, saako lapsi osallistua tilaisuuteen. Lapset osallistuivat vain vanhemmat luvalla tuokioihin. Tarkistin ennen tuokioiden alkua, että olin saanut luvat allekirjoitettuna. Yleisesti koira-avusteisesta toiminnasta kertovan tiedotteen tulostin Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry:n internetsivuilta. Laitoin tulosteet molempiin lapsiryhmiin vanhempien ilmoitustauluille, sekä suomen- että englannin kielisinä (Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä 2019). Vuorohoitopäiväkodin haasteena on, lasten vuorojen vaihtelut, eikä samaa lapsiryhmää todennäköisesti saada kokoon molemmille erilaisille toimintatuokioille. Tein tarkemman kuvauksen kummallakin tuokiolla läsnäolevasta henkilökunnasta ja lapsista viikkoa ennen tilaisuutta, jolloin näin lasten ilmoitetut hoitoajat. Tuokioihin tuli valikoiduiksi kaksi kertaa pienryhmä (viisi lasta) molemmille eri sisältöisille tuokioille, mikä on tavanomainen määrä kerrallaan, ohjatuilla pienryhmätuokioilla. Lapset valikoituivat luontevasti hoitoaikojen perusteella, läsnäolevista 4-5-vuotiaista lapsista.

Mahdollisiin muihin muutoksiin, kuten sairaspöissaoloihin ei voitu varautua etukäteen, vaan suunnitelma eli viime hetkille saakka. Tämä piti huomioida suunnitelmassa, koska koira-avusteista toimintaa kokeiltiin vuorohoitopäiväkodissa.

Koirakkona tein tutustumiskäynnin ennen toiminnallista osuutta. Tutustumiskäynnin tarkoituksena oli vähentää mahdollista jännitystä sekä aikaansaada tutustuminen koiraan ainakin osalle lapsista, jotta tuokiolla pääsimme nopeammin toteuttamaan varsinaista suunnitelmaa (tuokio 1 tai tuokio 2). Tutustumiskäynnillä esittelin koiran lapsille, kertoen nimen, iän ja asioita, joista se pitää. Lapset saivat seurata koiralle ominaista käyttäytymistä ja koskettaa koiraakin niin halutessaan. Koiran olemukseen ja käyttäytymiseen perehdyttiin lisäksi TunneTassut -korttien avulla, jotka sisältävät kuvia koiran elekielestä. Havainnointilomakkeita testattiin tutustumiskerralla ja totesin niiden soveltuvan sellaisenaan valittuihin tuokioihin.

Otin toiminnallisesta osuudesta valokuvia päiväkodin tavanomaiseen tapaan ja joitakin niistä on julkaistu päiväkodin Facebook -sivuilla. Päiväkodin Facebook-sivuilla esitellään varhaiskasvatuksen toimintaa. Lapsista ei julkaista tunnistettavia kuvia. Tähän on perheiltä pyydetty erikseen kirjallinen lupa Espoon kaupungin lomakkeella (medialupa -lomake).

4.1.1 Tuokio 1. Suunnitelma satutuokioihin

Ensimmäisellä koirakkotuokiolla oli tarkoitus toteuttaa kahden lapsiryhmän kanssa peräkkäinen samansisältöinen satuhetki. Satuhetkellä tarkoitus oli lukea varhaiskasvattajan toimesta satukirja. Kirjan teemaksi valikoitui tunnetaitoja käsittelevä kirja. Kirjan nimi on "Fanni ja suuri tunnemöykky". Kirja oli lapsiryhmälle entuudestaan tuntematon. Kirja on suunniteltu tunteiden tunnistamisen ja nimeämisen harjoitteluun. Valitsin tunnetaidot teemaksi, koska tunnetaitojen opettaminen sisältyy varhaiskasvatuksen tehtävään yhtenä tärkeänä osana ja tunnetaitojen opettamista edellyttää lisäksi lapsiryhmän oma varhaiskasvatussuunnitelma (Villivarsan

varhaiskasvatussuunnitelma 2019). Yhteensä meitä varhaiskasvattajia suunnittelin olevan satutuokiossa kolme, joista yksi lukisi satua. Kaksi keskittyisi havaintojen tekemiseen ja toimisivat, kuten normaalistikin satutuokiossa eli vastaten tarvittaessa lasten tarpeisiin. Toisen havainnoijan roolissa olevan varhaiskasvattajan kanssa oli tarkoitus jakaa havainnoitavat lapset siten, että toinen keskittyisi havainnoissaan kahteen lapseen ja toinen kolmeen lapseen. Koira olisi lisätekijänä tilanteessa ja sen tuomia vaikutuksia pyrittäisiin havainnoimalla selvittämään. Mukanani tuokiossa olisi ihmishahmoa kuvaavat tunnekuvat sekä TunneTassut -kortit. Molemmista kuvakorteista olin valinnut valmiiksi eri tunnetiloja esittäviä kortteja, jotta valinta ei olisi liian vaikea lapsille. Ihmishahmoa esittävistä korteista valitsin: iloinen, pelokas, ällöttävä ja ok. Koiran elekieltä esittävistä kuvista valitsin: ystävällinen, rento, onnellinen, tutkiva, poissaoleva ja hermostunut. Suunnittelin, että ryhmätilat tulisi rauhoittaa tuokioiden ajaksi ja perheitä tiedottaa toiminnallisen osuuden ajankohdasta, ohjaten ottamaan tarvittaessa yhteyttä toiseen ryhmään.

Tullessamme koiran kanssa valittuun tilaan (4-5-vuotiaiden ryhmätila), tuokioon valikoidut lapset olisivat jo paikalla. Kutsuisin lapset istumaan piiriin matolle ja kertoisin tilanteen kulusta. Koska tilanne olisi tavanomaisista satutuokioista poikkeava koiran vuoksi, kertoisin lapsille, että jos jotakuta heistä alkaisi pelottaa kesken tuokion, voisi hän kertoa sen tai siirtyä aikuisen syliin. Tarvittaessa lapsi voisi siirtyä etäämmälle tilan reunalle seuraamaan tilannetta välimatkan päästä. Voimakkaan tunnetilan valtaamiseksi joutuessaan lapsi siirrettäisiin viereiseen leikkitalaan varhaiskasvattajan kanssa. Mikäli yksi varhaiskasvattaja joutuisi poistumaan tilanteesta lapsen kanssa, jäljelle jäisi kaksi varhaiskasvattajaa, joista toinen jatkaisi sadun lukemista ja toinen havainnoimista kaikkien lasten osalta. Keskeyttäneiden lapsen kanssa keskusteltaisiin tilanteesta jälkeenpäin.

Aloittaisimme tuokion tervehtimällä toisiamme ja kertoisin, että koiran tervehtiminen tapahtuu yleensä silittäen, pyytäen antamaan tassua tai vaikkapa halaten. Lapset saisivat kokeilla koiran tervehtimistä niin halutessaan. Kertoisin lapsille, että annan koiralle palkintonameja, jotta se tietää toimivansa oikein. Tämä on tavallinen tapa toimia koiran harjoittelu- ja työskentelytilanteissa. Toimisin tilanteessa myös

varhaiskasvattajan roolissa, ohjaisin tarvittaessa lapsia tai puuttuisin tilanteen kulkuun. Lapset saisivat ottaa halutessaan kontaktia koiraan ja silittää koira. Molempiin tuokioihin osallistuville varhaiskasvattajille annettaisiin etukäteen havainnointilomakkeet (liite 1), jota täytettäisiin tuokioiden aikana sekä lomake (liite 2), jonka he täyttäisivät heti tuokion jälkeen. Sadun loputtua keskustelisimme lasten kanssa kirjan herättämistä ajatuksista ja siinä käsitellyistä tunteista ja tapahtumista. Valittuun satukirjaan on tehty valmiita kysymyksiä lapsille, joissa pohditaan eri tilanteissa syntyviä tunteita. Kävisimme kysymykset läpi lasten kanssa, kirjan lukijan johdolla. Tämän jälkeen pyytäisin lapsia näyttämään, kunkin vuorollaan, kirjan Fanni-tunnekuvista tunteen, jonka tämä tuokio heissä herättäisi. Tuokion lopussa lapsilta pyydettäisiin palautetta koiran läsnäolosta satutuokiolla, sekä sanallisesti, että tunnekuvien avulla. Kirjoittaisin sanallisen palautteen heidän puolestaan. Lapset saisivat näyttää tunnekuvista omia tuntemuksiaan tuokion lopuksi. Tämän jälkeen lapset saisivat valita TunneTassut -korteista koiran tunnetilaa vastaavan kortin, tämä tehtäisiin yhteistyössä. TunneTassut -korttien avulla lapset voisivat arvioida koiran käyttäytymistä ja elekieltä. Tämä kehittää heidän empatiakykyään ja tunnetilojen tunnistamistaitoja.

Suunnittelin ottavani valokuvat lasten valitsemista tunnekuvista, jotta muistaisin lasten valinnat. Tämän jälkeen poistuisin koirani kanssa ulos pienelle kävelyllä, sillä aikaa lapset pukisivat ja lähtisivät ulos. Lasten mentyä, toinen viiden lapsen ryhmä tulisi sisälle, riisuisi ulkovaatteet ja valmistautuisi piiriin satutuokiolle. Arvioin lapsiryhmien vaihtoon kuluvan noin kymmenen minuuttia. Tulisimme koiran kanssa sisälle ja toistaen samalla kaavalla toisen lapsiryhmän kanssa satutuokion. Tämän jälkeen veisin koiran lähellä asuvan kaverin asunnolle, jossa se saisi levätä loppupäivän. Minä palaisin takaisin työvuorooni tämän jälkeen. Tilaisuuden erityisyyden vuoksi, henkilökunnan mitoitusta oli tarkoitus lisätä tavanomaiseen päivään verrattuna. Koira ei osallistuisi lasten päivään tuokioiden jälkeen.

4.1.2 Tuokio 2. Suunnitelma motoristen harjoitusten tuokioihin

Toisella koirakkokäynnillä olisi motorisia harjoituksia sisältävät samansisältöiset tuokit kahdelle viiden lapsen ryhmälle peräkkäin. Suunniteltu tuokio pitäisi sisällään

kolme liikettä: tasapainoharjoitus, kahden renkaan läpi meneminen, sekä esineen (hernepussi) siirtäminen. Tuokiolla tehtäisiin vuorotellen jokaisen lapsen kanssa kaikki toiminnot ja liikkeet. Tämän tuokion tavoitteena olisi harjoittaa lasten tasapaino- ja koordinaatiokykyä, oman toiminnan ohjausta, ryhmän jäsenenä toimimista, staattista liikkeen ylläpitoa, oman vuoron odottamista, mallista oppimisen taitoja ja mielikuvitusta. Tavoitteet tuokiolle tulevat lapsiryhmän varhaiskasvatussuunnitelmasta (2019). Suunnittelin käyttäväni päiväkodissa saatavilla olevia materiaaleja ja ne löytyvät valitusta tilasta (sali), kuten renkaat, tasapainolauta ja hernepussit. Lisäksi toisin koirannamit ja kipot koirannameille, TunneTassut -kortit sekä tunnekortit, lapsilta saatavaa palautetta varten. Molemmista korteista toisin vain ennalta valitsemani kortit. Ihmistunnetta kuvaavista korteista olin valinnut: iloinen, pelokas, ällöttävä ja ok. Koiran elekieltä kuvaavista korteista valitsen: valpas, vauhdikas, leikkisä, pelokas, tutkiva ja vihainen. Tätä tuokiota varten suunnittelin tekäväni tilajärjestelyitä etukäteen, asettamalla tasapainolaudan, renkaan ja hernepussikorin omille toimintapisteilleen tilassa. Suunnittelin varaavani aikaa tuokiolle 30 minuuttia.

Suunnittelin, että tuokion alussa, hakisin tilanteeseen valikoidut lapset leikkitilasta saliin. Oisin tehnyt alkuvalmistelut etukäteen, kuten ottanut tarvittavat välineet esille, asetellut ne oikeille paikoilleen. Lapset, koira ja varhaiskasvattajat saisivat muutaman minuutin ajan tutustua ja tervehtiä toisiaan. Vapauttaisin koiran talutushihnasta. Istuisimme piiriin lattialle ja kertoisin tuokion kulusta. Kertoisin lapsille, että he voisivat kertoa aikuisille, mikäli heitä alkaisi pelottaa ja että osallistuminen olisi vapaaehtoista. Mikäli joku lapsista ei haluaisi osallistua toimintaan, hän voisi seurata muiden toimintaa salin laidalla istuen. Jos joku lapsista ahdistuisi tai reagoisi voimakkaasti hänen kanssaan olisi parempi poistua tilasta, jotta tuokio voitaisiin suorittaa loppuun. Tarvittaessa yksi varhaiskasvattajista siirtyisi lapsen kanssa viereiseen leikkihuoneeseen, kahden varhaiskasvattajan jäädessä muun ryhmän kanssa. Keskeyttäneen lapsen kanssa keskusteltaisiin jälkepäin asiasta tilanteen läpikäymiseksi. Kertoisin lapsille, että palkitsen koiraa koiran herkuilla, jotta se tietää toimivansa oikein. Tämä on tavallinen tapa koiran motivoimisessa ja koiran kanssa työskentelyn ollessa vielä harjoitteluvaiheessa, koira-avusteisen työskentelyn kentällä (Koirat kasvatusta ja kuntoutustyössä 2019).

Suunnittelin toimivani tilanteessa koiran ja lasten ohjaamiseen. Kaksi muuta varhaiskasvattajaa keskittyisivät havaintojen tekemiseen, sekä oman arvionsa mukaan lasten ohjaamiseen. Havainnoitavat lapset jaettaisiin kahden havainnoijan kanssa siten, että toisella olisi kaksi havainnoitavaa lasta ja toisella olisi kolme havainnoitavaa lasta. Mikäli jompikumpi havainnoitsijoista joutuisi poistumaan tilanteesta jonkun lapsen kanssa, ottaisi toinen havainnoitsijoista tehtäväkseen havainnoida kaikkia läsnäolevia lapsia. Suunnittelin tekeväni havaintoja, mutta kirjaisin ne vasta tuokion jälkeen ylös.

Tuokion alkaessa pyytäisin lapsia asettumaan vieretysten, jotta kaikki näkisivät minut ja koiran. Tekisimme muutamia venytysliikkeitä alkuverryttelyksi. Tämän jälkeen siirtyisimme rengaspisteelle ja näyttäisin lapsille, miten koira menee kahden peräkkäin ja hieman limittäin pidettävän renkaan läpi. Pitäisin itse renkaita ja ohjaisin samalla koiraa. Omalla esimerkillä näyttäisin lapsille, miten koiraa ohjeistetaan. Seuraavaksi olisi lasten vuoro mennä kahden renkaan läpi, yksi kerrallaan. Lapset saisivat halutessaan pyytää koiraa menemään kahden renkaan läpi. Kaikkien kokeiltua renkaiden läpi pujottelua siirtyisimme tasapainolaudan luo. Suunnittelin näyttäväni miten tasapainolaudalla olisi tarkoitus yrittää pysytellä ja kyykistyä laittamaan koiralle namit kippoihin, joita olisi kolme kappaletta. Koira saisi mennä ottamaan namit pyynnöstä, kun lapsi olisi ylittänyt tasapainolaudan. Kukin lapsista tekisi samat asiat omalla vuorollaan, eikä tilanteessa olisi pakollista järjestystä. Olettaisin lasten järjestäytyvän luontevasti tilanteessa tai pyytäisin kutakin oman arvioni mukaan. Siirtyisimme viimeiselle pisteelle, jossa olisi hernepusseja korissa. Näyttäisin lapsille, kuinka he saisivat kuljettaa kaksi hernepussia korista salin toiseen päähän. Kuljetustyyli olisi vapaa, mutta omalla esimerkilläni näyttäisin kuljetuksen selän sekä vatsan päällä. Kuljetuskerran jälkeen pyytäisin koiraa tuomaan hernepussit takaisin. Tämän jälkeen olisi lasten vuoro toimia samoin.

Kun kaikki toiminnot olisi tehty kertaalleen, lapset saisivat halutessaan tehdä edellä mainitut toiminnot sarjana. Kaikkien toimintapisteiden tarkoituksen selvittyä lapsille, he voisivat halutessaan toistaa kaikki kolme toimintoa peräkkäin sarjana, minun ja toisen varhaiskasvattajan ohjatessa tarpeen mukaan. Sen jälkeen olisi aika siirtyä loppupiiriin. Tarvittaessa tilannetta rauhoitettaisiin ohjaamalla lapset siirtymään loppupiiriin

kesken sarjan. Sarjan toteuttamiseen vaikuttaisi tuokiolla tässä vaiheessa käytetty aika. Ratkaisisin ajatuksen sarjan toteuttamisesta vasta varsinaisilla tuokioilla. Samansisältöiset tuokiot voisivat viedä eri määrän aikaa eri lapsiryhmän kanssa. Tarkkaillen ajan käyttöä tuokion aikana, antaisin lapsille tarpeellisen toimintarauhan. Seuraisin myös lasten vireystilaa ja jättäisin tarvittaessa sarjan pois toteutuksesta. Piirissä pyytäisin lapsilta palautetta tuokiosta. Tunnekuvien lisäksi esillä olisi eri toiminnoista kuvat: rengas, tasapainoilulauta ja herne pussi. Pohtisimme yhteisesti mikä voisi olla koiran mielestä mieluisin toiminto. Suunnittelin kirjoittavani ylös lasten suullisen palautteen ja ottaisin kuvat kunkin lapsen valitsemista korteista. Antaisin lapsille positiivista palautetta osallistumisestaan ja kertoisin, että on aika hyvästellä koira. Tämän jälkeen ohjaisin koiran hetkeksi omalle matolleen lepäämään ja palkitsisin sen. Noin 10 minuutin tauon aikana havainnoimassa olleet varhaiskasvattajat kirjoittaisivat havaintojaan toiselle havainnointilomakkeelle (liite 2). Tämän jälkeen pyytäisin toisen viiden lapsen ryhmän saliin ja tuokion kulku alkaisi alusta. Koira ei osallistuisi lasten päivään tuokioiden jälkeen, vaan veisin sen lähellä asuvan kaverini asuntoon lepäämään ja palaisin itse tekemään työpäiväni loppuun.

4.1.3 Havainnointilomakkeiden ohjeistus ja käyttö

Havainnoinnin osalta haettiin erityisesti taustateorian perusteella rajattua ja kohdistettua tietoa, jotta voidaan saada kokoon toivottuun aihepiiriin kuuluvaa tietoa. Laadin tähän tarkoitukseen sovelletut havainnointilomakkeet (liite 1 ja liite 2). Havainnointilomakkeella 1 on pikamuistiinpanoille tilaa sekä symbolisesti kuvaavat kuvakkeet havainnointia helpottamaan. Tätä havainnointilomaketta täytetään ”tukkimiehen kirjanpidolla”, jotta lomakkeen täyttäminen ei veisi liikaa aikaa ja huomioita havainnoitsijoilta. Havainnointilomakkeessa 2 on strukturoituja havainnointikysymyksiä. Lisäksi lomakkeissa on vapaille havainnoille kohta. Vapaat havainnot antavat strukturoiduille havainnoille laajempaa perspektiiviä. Vapaat havainnot voivat yllättää ja tuoda tärkeitä näkökulmia erityisesti toiminnan jatkumisen kannalta tämän opinnäytetyön jälkeen. Molemmilla erisisältöisillä tuokioilla oli käytössä samat havainnointilomakke-pohjat, yhtenäisen tiedon saamiseksi. Tuokioiden alussa havainnointilomakkeisiin lisättiin havainnoitavien lasten nimet. Tämän tarkoituksena oli pitää havainnoijan

mielessä, keitä lapsia hän keskittyy havainnoimaan tuokion aikana ja valmistautuu antamaan tarkennettuja havaintoja tuokion jälkeen täytettävälle havainnointilomakkeelle.

Havainnoinnin osalta ohjeistin muita havainnoijan asemassa olevia keskittymään havainnoissaan lasten ja koiran väliseen kommunikointiin. Tarkemmin elekieleen, ilmeisiin, lasten tekemiin aloitteisiin kontaktin ottamisessa koiraan, kuten silittäminen, katsekontaktin hakeminen koiran kanssa, hymy tai koiran suukottaminen tai muu koiran koskettaminen. Lasten tunnetilaa ja koiran läsnäoloon reagoimista havainnoitiin tuokion aikana sekä näissä tapahtuvia muutoksia. Huomiota kiinnitettiin lasten kannalta toimintaan sitoutumiseen eli siihen, pyrkiikö lapsi toimimaan ohjeen mukaan. Sitoutumista määrittää aktiivinen osallistuminen kaikkiin tuokion toimintoihin sekä aktiivinen läsnäolo, joka näkyy lapsen toimimisena ohjeiden mukaan, omien taitojensa mukaisesti.

Havaintojen osalta kokosin havainnot yhteen molempien samansisältöisten tuokioiden osalta siten, että jokaisen havainnointilomakkeen kysymyksiin saadut vastaukset koottiin yhteen ja pelkistettiin. Tässä vaiheessa keskityin vain havaittuihin seikkoihin. Omia johtopäätöksiä ja tulkintoja esitän arviointi ja pohdintaosioissa. Tarkoitukseni oli kerätä paljon myös omia havaintoja suunniteltujen tuokioiden aikana. Kirjaten havaintoja sekä pikalomakkeeseen (liite 1) sekä omaan havainnointivihkooni. Näistä havainnoista toin esille oleellisimmat eli ne, jotka osuvat valittuun perspektiiviin parhaiten. Ne voivat olla luonteeltaan sekä positiivisia, että negatiivisia. Kaikkien tuokioille osallistuvien varhaiskasvattajien havainnot kokosin satutuokioiden ja motoristen harjoitusten tuokion osalta siten, että sain molemmista erilaisista havainnointilomakkeista tiedot yhteen. Sen jälkeen tiivistin saadut havainnot siten, että toisto jäi pois. Koosteissa tuon esille molempien eri tyyppisten tuokioiden osalta autenttisia havaintoja. Tuloksissa analysoin ja pohdin mitä havainnointimenetelmällä saatiin selville.

5 TUOKIOIDEN TOTEUTUKSET JA HAVAINNOINNIN TULOKSET

Lapset eivät näyttäneet huomaavan tuokioiden erityislaatuisuutta millään tavalla, mutta vain koiran läsnäolo uutena elementtinä näkyi lasten olemuksessa innostuneisuutena ja ihmettelynä. Kukaan lapsista ei ihmetellyt esimerkiksi motoristen harjoitusten tuokiolla tilan laidalla istuvaa havainnoitsijaa. Havainnoinnista on menetelmänä tullut lapsiryhmälle tuttu ja luonteva osa arkea.

5.1 Satutuokioiden toteutus ja havainnot

Satutuokiot toteutettiin tiistaina 5.11.2019. Kahteen peräkkäiseen ja saman sisältöisiin satutuokioihin osallistui yhteensä seitsemän lasta, joista kaksi oli ollut koiran tutustumiskäynnillä läsnä. Yllättäviä poissaoloja ei voitu ennakoida suunnitelmassa. Tuokiot toteutuivat siten, että ensimmäisellä tuokiolla oli kolme lasta ja toisella tuokiolla neljä lasta. Kaksi lapsista on taustaltaan monikuluttuurisia, joille suomen kieli on vielä haastavaa. Sovimme, minun lisäksi kahden läsnäolevan varhaiskasvattajan kanssa rooleistamme vielä aivan ennen tuokion alkua. Minä ja toinen varhaiskasvattaja jaotelimme lapset siten, että minä keskityn havainnoimaan kahta lasta ja hän havainnoi yhtä lasta. kolmas varhaiskasvattaja luki satua ja toimi tilanteen ohjaajana. Havainnoitavat lapset jaettiin molempien satutuokioiden alussa kahden varhaiskasvattajan kesken siten, että molemmat havainnoijat eivät havainnoi kaikkia lapsia, vaan kummankin huomio keskittyy vain osaan lapsia. Kirjoitimme näiden lasten nimet havainnointilomakkeisiin, jotta muistamme pitää huomiomme juuri heissä. Nimien kirjoittaminen myös helpottaa havaintojen tulkitsemisessä, koska muistan sen avulla vaikkapa oliko ryhmässä monikuluttuurisia lapsia tai lapsen iän, mikäli sitä tietoa arvelen tarvitsevani.

Tuokion alussa koiran esittelyn jälkeen lapset saivat tarkkailla koiran käyttäytymistä ja olemusta. Halutessaan lapsilla oli mahdollisuus koskettaa koira ja oli tilassa vapaana. Käytimme näin muutaman minuutin koiraan tutustumiseen, koska kaikki tuokiolla läsnäolevat lapset eivät olleet koiran tutustumispäivänä paikalla. Sen jälkeen

asetuimme matolle piiriin ja kerroin lapsille tuokion kulusta: ”Tällä satuhetkellä luemme sadun: Fanni ja suuri tunnemöykky, jonka jälkeen jokainen saa kertoa millaisia tunteita tuokio teissä herätti”. Tämän lisäksi kerroin, että: ”Salli-koira on mukana satutuokiolla ja sitä saa halutessaan silittää tai koskettaa. Jos jotakuta alkaa pelottaa, voi siirtyä aikuisen syliin tai kertoa siitä”. Lapset olivat jo ottaneet kontaktia koiraan innokkaasti silittäen ja halaten. Koiran asettuessa maahan, se näytti esimerkkiä rauhoittumisesta. Tuokioissa luettu kirja oli lapsille entuudestaan tuntematon. Varhaiskasvattajan lukiessa satua, lapset ottivat kontaktia koiraan monin eri tavoin.

Sadun loputtua lukijan roolissa ollut varhaiskasvattaja esitti lapsille kysymyksiä kirjan tapahtumista sekä kirjassa esiintyneistä tunnetiloista. Lapset vastasivat kysymyksiin odotetulla tavalla ja vaikuttivat sen perusteella olevan selvillä kirjan tapahtumista. Yhdelle lapselle kysymykset tulkittiin englanniksi, jolloin vastaukset muuttuivat tarkoituksen mukaisemmiksi.

Kuva 1. Kuvassa tunnekortit vasemmalta oikealle: iloinen, pelokas, ällöttävä ja ok.

Kummankin tuokion lopussa lapset valitsivat omalla vuorollaan, sadun lukijan pyytessä näyttämään tunnekorteista omaa tunnetilaa kuvaavan kortin. Riippumatta siitä, reagoivatko lapset koiraan mitenkään, suurin osa valitsi positiivisinta tunnetilaa

kuvaavan kortin (iloinen). Yksi lapsista valitsi tunnetilaksi neutraalin kortin (ok). Yksi lapsista osoitti tunnetilakseen pelokkaan sanoen: ”vain hyvin vähän”. Kukaan lapsista ei osoittanut haluavansa poistua tilasta kesken tuokion, eikä voimakkaita negatiivisia tunnetiloja havaittu. Suunnitelmassa ajattelin lasten tulevan näyttämään oman tunnetilansa kuvista eri tilaan, jotta välttyttäisiin mahdolliselta ”matkimiselta”, lasten lojaliteetilta varhaiskasvattajaa kohtaan tai ryhmän paineelta valinnassa. Muutin mieleni kesken tuokion, koska lapset ovat hyvin tottuneita näyttämään tunnekorteista omia tuntemuksiaan ja me aikuisetkin näytämme omia tuntemuksiamme niistä. Siten koin toiseen tilaan siirtymisen aiheuttavan lapsille enemmän hämmennystä ja lojaliteettipaineita varhaiskasvattajaa kohtaan. Lasten tulkinta on vielä harjoittelua oman tunnetilan hahmottamisessa ja ymmärtämisessä, joten luotettavampaa tietoa voi antaa lasten tunnetilasta aikuisten tekemät havainnot. Itse en ehtinyt täyttämään havainnointivihkoani tuokion aikana, joten sen käyttö jäi suunnitellusta poiketen pois tarpeettomana.

Lapset saivat arvioida koiran elekieltä TunneTassut-korttien avulla. Olin valinnut TunneTassut -korteista valmiiksi kuusi korttia, joiden arvelin kuvaavan koiran käyttäytymistä tilanteessa. Niistä lapset valitsivat kortit ”onnellinen, rento, ystävällinen ja hermostunut -lasten sanoin ”haukotteleva”. Koira haukotteli toisen tuokion lopussa, mikä on koiran käyttäytymisessä yksi *rauhottavista signaaleista*. Rauhottavat signaalit kertovat koiran stressitasosta. Koiran haukottelu kertoo koiran matalasta stressitasosta, jolloin koiralla on vielä hyvä olla. Muita rauhoittavia signaaleja ovat muun muassa nuoleskelu tai lipominen, pois päin kääntyminen, hidas liikkuminen tai vältteleminen (Voimatassu 17.3.2018.)

Esitän havainnointilomakkeisiin kerätyt havainnot molempien satutuokioiden osalta koottuna, tiivistettynä ja yhdistettynä. Molemmilta satutuokiolta saatiin tuokioiden aikana täytettäviä havainnointilomakkeita neljä kappaletta, yhteensä kahdeksan (liite 1) sekä tuokioiden jälkeen täytettäviä havainnointilomakkeita kolme kappaletta eli yhteensä kuusi (liite 2). Tuokioiden aikana havainnoitiin lasten ottamaa kontaktia koiraan sekä lasten tunnetilaa ja keskittymistä annettuihin ohjeisiin ja meneillään olevaan toimintaan. Havainnoitaviksi kontaktin ottotavoiksi oli määritelty koiran silittäminen, katsekontaktin hakeminen koiran kanssa, koiralle hymyileminen ja muu koiran

koskettaminen. Muu koiran kosketus osoittautui jo ensimmäisen tuokion aikana halaukseksi. Suurin osa lapsista haki koiraan kontaktia kaikin mainituin tavoin läpi tuokioin. Samat lapset, jotka eivät näyttäneet reagoivan koiran läsnäoloon, eivät myöskään juuri ottaneet kontaktia siihen. Keskittymisen taso näytti vaihtelevan. Keskittymistä meneillään olevaan toimintaan oli määritelty kuvaavan ohjeiden kuuntelu ja noudattaminen, osallistuminen odotetusti ja vastaaminen esitettyihin kysymyksiin. Osa lapsista näytti keskittyvän välillä kuuntelemaan satua ja välillä ottamaan kontaktia koiraan. Sadun loppuvaiheessa osa lapsista näytti väsyvän, mutta lapset toimivat ohjeiden mukaan. Lapsiryhmä pysyi yhdessä koko tuokion ajan, vaikka joidenkin lasten vireystila näytti laskevan kahden lapsen kohdalla tuokion aikana. Väsähtäneet lapset piristyivät tuokion lopussa, kun katsottiin tunnekortteja. Vaikka tunnekortit olivat tutut lapsille ja niitä käytetään päivittäin eri tilanteissa, kerroin lapsille mitä tunnetilaa kukin kortti esittää. Tässä ryhmässä joidenkin lasten suomenkielentaito on vielä heikko ja tunteiden ilmaiseminen sanallisesti antaa lapsille lisää aikaa pohtia omaa tunnetilaansa.

Välillä lasten keskittyminen näytti suuntautuvan enemmän koiraan ja välillä enemmän satuun sekä kirjan kuvien katsomiseen. Koira oli hyvin rauhassa koko tuokion ajan. Tuokioilla havainnointiin lasten tunnetilaa ja reagoimista koiran läsnäoloon. Suurin osa lapsista näytti reagoivan positiivisesti eli suurella innolla, uteliaisuudella ja ilolla koiran läsnäolosta. Tämä ilmeni joillakin lapsilla myös tavallista levottomampana käyttäytymisenä tuokion aluksi sekä ylimääräisenä innostuksena. Positiivien tunnetila säilyi kaikilla lapsilla läpi tuokion. Lapsista muutama ei näyttänyt reagoivan mitenkään erityisesti eli suhtautuminen koiran läsnäoloon oli neutraalia. Lapset pysyivät piirissä läpi tuokion, yhden lapsen vaihtaessa paikkaa koiran puolelta toiselle pariin kertaan. Lapset toimivat odotetusti, vaikka he näyttivät keskittyvän vuorottelevasti koiraan ja sadun kuuntelemiseen. Tämä kertoo riittävästä keskittymisestä koska lapset vastasivat kysymyksiin sadusta ja olivat tietoisia siinä kerrotuista asioista ja tunnetiloista.

5.2 Motoristen harjoitusten tuokion toteutus ja havainnot

Motoristen harjoitusten tuokio toteutettiin torstaina 7.11.2019. Toimin tuokiolla varhaiskasvattajan roolissa, koiran kanssa ja ohjaten lisäksi lapsia. Varhaiskasvattajien palautteet kerättiin heti tutkimustuokioiden jälkeen, siihen varatulle havainnointilomakkeelle. Motoristen harjoitusten tuokiolla käytettiin samoja havainnointilomakkeita (liitteet 1 ja 2), kuin satutuokiolla. Suunnitelmasta poiketen paikalla oli kuusi lasta kymmenestä, joista yksi ei uskaltanut osallistua. Kyseinen lapsi ei ollut paikalla koiran tutustumiskäynnillä. Pelkäävä lapsi ei osallistunut tuokiolle. Tuokioon osallistui sen vuoksi vain viisi lasta, joten pystyimme toteuttamaan tuokion vain kerran. Kaksi ryhmän lasta olivat tutustuneet koiraan aikaisemmin. Tässäkin ryhmässä oli taustaltaan monikulttuurisia lapsia kaksi, joille suomen kieli on vielä haastavaa.

Koiran vastaanottaminen ja läsnäolo tulkittiin pelkästään positiivisin havainnoin. Lapset, joille koira oli aiemmilta käynneiltä tuttu, ilahtuivat silminnähden siitä, että koira heilutti heille häntäänsä iloisesti tervehtien. ”Se tuntee meitä!” -Kuului iloinen huudahdus lapsen suusta. Yksi lapsista oli etukäteen kertonut pelkäävänsä hieman koira, mutta halusi osallistua tuokiolle. Koira myös kiinnosti häntä. Tuokion alussa käytettiin muutama minuutti aikaa koiran tervehtimiseen ja koiraan tutustumiseen, kuten satu-tuokiollakin. Interaktiiviset tehtävät koiran kanssa houkuttelivat lapsia osallistumaan. Lasten eloisuus näkyi tuokion aikana paikallaan liikkumisena, muun muassa oman vuoron odotustilanteissa matkittiin koiran liikkeitä. Lapset kuitenkin pysähtyivät kuuntelemaan ohjeita ja toimivat ohjeen mukaisesti. Lapset ottivat koiraan kontaktia monin eri tavoin, esim. oman vuoronsa päätteeksi tai oman vuoron odottamistilanteissa silittäen, suukottaen, halien ja hakemalla katsekontaktia.

Suunnitelmasta poiketen, aloitimme toimintapisteestä, jossa koira haki lasten kuljettamia hernepusseja tilan toisesta laidasta, koska lapset kiinnostuivat hernepussipisteestä ensin ja kerääntyivät siihen yhteisen aloituksen jälkeen. Tässä aiheutti levottomuutta lasten vaikeus tulkita ja ennakoita koiran käyttäytymistä ja nopeita liikkeitä. Tässä kohtaan joillakin lapsilla keskittymiskyky herpaantui, mutta mielenkiinto koiraan kohtaan ja sen avulla toimintaa kohtaan säilyi loppuun saakka. Suunnitelmasta poikettiin

vaihtamalla pisteiden järjestystä spontaanisti, joustuen lasten luonnollisen kiinnostuksen kohdistuessa heti hernepusseihin. Teimme havainnointiryhmän kanssa johtopäätöksen, että tämä piste olisi ollut hyvä jättää kaikesta huolimatta viimeiseksi, koska osalla lapsista näytti olevan ylimääräisiä haasteita seuraavalla pisteellä keskittyä renkaiden läpi menemiseen. Lapset tulivat spontaanisti pitämään renkaita muille lapsille ja koiralle ja vuorot vaihtuivat luontevasti ja pari kertaa vaihdoin vuoroa, jotta kenenkään ei tarvinnut jäädä pitkäksi aikaa pitelemään renkaita. Renkaiden läpi mentiin useita kertoja ja lapset sekä koira lopulta kiersivät ympyrää renkaiden läpi sekä minun ympäri, pitäessäni renkaita. Tämä vaikutti olevan hauskaa, ilo välittyi lasten naurussa useissa eri kohdissa tuokiota. Viimeisenä pisteenä oli tasapainoilupiste. Näytin lapsille mallin, laittamalla koiralle namit kippojen alle tasapainolaudalla seisten ja annoin sen jälkeen koiralle luvan ottaa ne kipoista. Koira ei aina reagoinut odotetusti, jos joku lapsista käytti ensin sille tuntematonta ohjetta, enkä ollut antanut sille tilanteessa vihjettä. Näissä tilanteissa toistin jo aiemmin toistamani ohjeen, jolloin lapsi saattoi toistaa sen ja koira alkoi toimia ohjeen mukaan.

Lapset toimivat pyydetysti ja oppivat nopeasti käyttämään samantyyppistä ohjausta koiralle, kuin minä käytin. Innostus ja kokeilemisen halu ja koiran käyttäytymisen seuraaminen näkyi halukkuutena toistaa samojen pisteiden toimintoja useita kertoja. Yksi lapsista, joka ei ollut rohjennut aiemmilla tuokioilla mennä tasapainolaudalle heikon tasapainon takia, uskaltautui tällä kertaa, aikuisen tukemana. Kun kaikki harjoitukset oli tehty kertaalleen, jätettiin toteuttamatta toimintojen suorittaminen sarjana, koska aika alkoi loppua.

Lapset noudattivat annettuja ohjeita, lisääntyneestä liikehännästä huolimatta ja toteuttivat omien taitojensa mukaan valittuja harjoituksia. Tuokion lopuksi kokoonnuttiin istumaan ja katsomaan kuvakortteja eri toimintapisteistä sekä tunnekortteja. Lapset saivat näyttää kuvakorteista heille mieluisimman toimintapisteen sekä valita tunnetilan miltä koiran läsnäolo tuntui tuokiolla. Suosituimpia toimintapisteitä olivat herneussin kuljetus sekä renkaiden läpi meneminen. Tunnetilaksi lapset valitsivat iloisin, paitsi yksi lapsista valitsi ällöttäväksi nimetyn tunnetilakortin ja mainitsi syyksi ”koska hernepusseista tuli limaisia”.

Lapset saivat arvioida myös koiran suoriutumista eri tehtävistä TunneTassut -korttien avulla. Pohdimme mikä toiminto oli koiran mielestä kivoin. Olin valinnut sekä tunne-korteista, että TunneTassut -korteista tietyt kortit, jotta valittavien korttien määrä pysyy kohtuullisena (muutamia/ erilaiset kortit). Valitsin kortit oman arvioni perusteella, jättämättä ääripäitä pois. Sanoitin korttien tunnetilaa ja koiran käyttäytymistä kuvaavaa adjektiivia, ennen kuin pyysin lapsia kertomaan tai näyttämään heidän valintansa. Kysyin kultakin lapselta: ”Haluatko sinä näyttää tai kertoa nyt miltä sinusta tuntui olla koiran kanssa tuokiolla?” Tai koiran käyttäytymistä tulkitessa: ”Haluatko sinä näyttää tai kertoa näiden kuvien avulla, millainen Salli-koira oli tuokiolla?”, ”Miten Salli-koira käyttäytyi sinun mielestäsi?”

Kuva 2. Lasten valinnat ja tulkinnat koiran käyttäytymiselle motoristen harjoitusten tuokiolla. Kuvat vasemmalta oikealle: valpas, tutkiva, innostunut ja vauhdikas.

Esitän motoristen harjoitusten tuokiolta saadut havainnointilomakkeisiin kerätyt havainnot tiivistettynä ja molempien lomakkeiden (liite 1 ja 2) osalta yhdistettynä. Tuokion aikana täytettävää havainnointilomaketta saatiin vain yksi kappale, koska toimin itse tuokion vetäjänä ja kahdesta muusta varhaiskasvattajasta toinen oli apuohjaajan roolissa ja toinen keskittyi pelkästään havainnointiin salin laidalla. Tuokion jälkeen täytettäviä lomakkeita (liite 2) saatiin kolme kappaletta.

Motoristen harjoitusten tuokiolla lapset ottivat kosketuskontaktia koiraan vähemmän, kuin satutuokiolla. Tai kosketuskontaktin hakeminen ei ollut jatkuvaa, vaan

ohimennen ja vuoron odottelutilanteissa tapahtuvaa. Katsekontaktia haettiin taas enemmän, kuin satutuokiolla. Kaikki lapset halusivat ohjeistaa koiraa eri toimintapisteillä ja siinä katsekontaktin ottaminen koiran kanssa oli luontevaa. Pari lasta kävi haalamassa koiraa aina toimintapisteen suorittamisen jälkeen. Lasten huomio oli erityisesti koirassa ja sen toiminnan seuraamisessa. Lasten tunnetila ja sitoutuminen toimintaan oli tulkittu pelkästään positiivisen hymiön merkinnöillä läpi tuokion ajan.

Koiran vaikutuksesta lapsiryhmään havainnoitiin intoa ja eloisuutta herättävänä ja se näkyi myös levottomana käyttäytymisenä. Toiminnallisessa tuokiossa, jossa myös lasten rooli oli aktiivinen, levottomuus ja lasten liikehdintä tilassa ei haitannut. Lapset kuitenkin pysähtyivät oman vuoron tullessa kuuntelemaan ohjeita ja toimivat ohjeiden mukaan, mikä kertoo riittävästä sitoutumisesta toimintaan. Muiden lasten liikehdintä ei näyttänyt häiritsevän toisia lapsia. Koiran liikkeiden nopeutuessa, myös lasten liikkeet ja reaktiot nopeutuivat. Lapset opastivat toisiaan sanallisesti, jos koira ymmärtänyt ohjetta, kuten ”Sano sille, tuo pussi!”. Lapset pitivät yllä sopuisaa vuorottelua eri toimintapisteillä.

5.3 Havaintojen yhteenveto

Heti tuokioiden jälkeen kävimme muiden havainnoitsijoiden kanssa läpi heränneitä ajatuksia sekä keskustelimme havainnoistamme, jotka oli jo kirjattu havainnointilomakkeille (liite 2). Lapsiryhmän tuntevat varhaiskasvattajat toivat havainnoissaan esille, miten koiran läsnäolo vaikutti tilanteessa heidän näkemyksensä mukaan. Luotan heidän kykyynsä havainnoida lapsia. Toiminnallisia tuokiota ei voi erilaisuutensa vuoksi verrata keskenään, mutta molemmilla tuokioilla varhaiskasvattajat havainnoivat positiivisen ja innostuneen ilmapiirin. Koira-avusteista toimintaa toivottiin lisää, myös lasten osalta.

Varhaiskasvattajien esille tuomia havaintoja oli koiran läsnäolon positiiviset vaikutukset lasten tunnetilaan. Koiran läsnäolo herätti lapsissa varhaiskasvattajien mukaan ”pääosin ilon tunteita ja empatiaa” sekä ”lisäsi innokkuutta ja eloisuutta”. Toisaalta

tuokiolla lapsista pari vaikutti suhtautuvan pienellä varauksella koiraan ja he kiersivät sen lähietäisyydeltä, katsoen ja hymyillen. Tämä kertoo mielestäni enemmän tarkkailunhalusta vierasta elementtiä kohtaan, kuin pelosta. ”Koira oli ihana innostuksen lisääjä ja se innosti lapsia sekä odotustilanteissa paikallaan tapahtuvaan, että oman toimintavuoron aikana tapahtuvaan liikkumiseen”. Muita huomioita varhaiskasvattajilta liittyi toiminnan suunnitteluun ja toteutukseen: ”Aikuisten roolijako olisi pitänyt olla selkeämpi” sekä ”Kuvien avulla lapset keskittyivät hyvin miettimään mennyttä toimintaa”.

Tilanne oli uusi myös tuokiossa havainnoitsijoina olleille varhaiskasvattajille, jotka kirjasivat havainnointilomakkeisiin omia tuntemuksiaan ja mietteitään, mitä koiran läsnäolo herätti. ”Ihana lisä arkipäivän touhuihin.” ”Jos koiran läsnäolo olisi rutiininomaista, ei aika ja mielenkiinto menisi koiraan tutustumiseen.” ”Lapset tulkittivat koiran olemusta hyvin korttien mukaan.” Muita huomioita varhaiskasvattajilta satutuokiolla, oli sadun pituuteen liittyvä miete: ”Oliko satu liian pitkä?” Lukija kommentoi, kokeneensa että hänen täytyi lukutilanteessa ajoittain kilpailla huomiosta koiran kanssa. Hän arvioi koiran pitäneen lapsiryhmän koossa sadun pituudesta huolimatta ja joidenkin lasten vireystilan laskusta huolimatta. Lasten tunnetiloiksi varhaiskasvattajat kirjasivat ”ilo”, ”uteliaisuus” ja ”empatia”.

Motoristen harjoitusten tuokiossa pari lasta näytti kiertävän koiran pienen etäisyyden päästä hymyillen. Tämän arveltiin johtuvan enemmän tarkkailemisen halusta, kuin pelosta. Lapset ovat erilaisia luonteeltaan ja temperamentiltaan, joten uuteen asiaan tutustuminen tapahtuu eri tavoin. Samat tunnetilat myös näkyvät hieman eri tavoin erilaisilla lapsilla. Lapset ovat kaikille havainnoitsijoille tuttuja. Tämä helpottaa havaintojen tulkitsemista sekä lisää tulkinnan luotettavuutta. Tilassa oli liikkuvia elementtejä ja minun täytyi olla tuokiolla aktiivisena osallistujana. Satutuokiossa pystyin olemaan havainnoijana itsekin, mutta motoristen harjoitusten tuokiossa olin vastuussa toiminnan vetämisestä, joten sen aikana en voinut itse kirjata havaintoja. Motoristen harjoitusten tuokion osalta täytin itse vain toisen havainnointilomakkeen (liite 2).

6 POHDINTA

Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä sekä perheillä on aiempia kokemuksia, käsityksiä ja muistoja koirista. Nuo muistot ja käsitykset voivat olla positiivisia tai negatiivisia. Samalla voi ympärillämme olla niitä henkilöitä ja lapsia, joilla ei ole minkäänlaista kosketuspintaa lemmikkieläimiin. Tunteet vaikuttavat käsityksiimme ympäristöstämme, siten koiran tuominen päiväkotiin herättää monenlaisia ajatuksia ja kysymyksiä. Joku lapsista tai aikuisista voi pelätä koiraa, ja se voi vaikuttaa hänen käyttäytymiseensä odottamattomalla tavalla, tai lapsi voi kieltäytyä osallistumasta koira-avusteiseen toimintaan. Lapsiryhmässä tai henkilökunnassa voi esiintyä koirasta aiheutuvaa allergiaa, jolloin toiminnan toteuttaminen vaikeutuu tai estyy. Myös vanhemmat voivat kieltää lapsensa osallistumisen koira-avusteiseen toimintaan varhaiskasvatusympäristössä, jolloin idea positiivisesta ryhmäkokemuksesta ei ehkä tavoittaisikaan kaikkia lapsia. Tällöin koira-avusteinen toiminta saattaisi olla vain tietyn ryhmän osan yhteinen kokemus, jolloin osa lapsista voivat kokea jäävänsä ulkopuoliseksi. Lapsia tulisi opettaa toimimaan eläinten kanssa. Eläinavusteiset menetelmät ovat tulleet pysyväksi osaksi yhteisöämme. Koulukoiria lisätään, koiria tavataan useissa eri ympäristöissä, kuten liikennevälineissä, kirjastoissa ja naapurustossa. Varhaiskasvatuksen henkilöstölle tulisi järjestää koulutuksia koira-avusteisen toiminnan hyödyistä, jotta menetelmä nousisi yleisemmin tietoisuuteen.

Vanhempien positiivinen suhtautuminen ja kiinnostus toiminnalliseen osuuteen yllätti ja ilahdutti. Arkuutta ja pelkoa oli havaittavissa vain kahden lapsen kohdalla, joista toinen halusi kuitenkin osallistua (motoristen harjoitusten tuokiolla) ja sai hyvän kokemuksen. Toinen pelkäävistä lapsista ei osallistunut motoristen harjoitusten tuokiolle, mutta hän on kysellyt myöhemmin koiraa ja haluaisi tavata sen. Pelko saattaa olla kulttuurisista syistä johtuvaa, tietämättömyydestä tai omista kokemuksista johtuvaa. Tunne tulee hyväksyä ja koira-avusteisen toiminnan suunnittelussa sekä järjestämisessä tulee kunnioittaa asianosaisten yksilöiden tunteita, kokemuksia ja kulttuureja. Tulee myös huomioida se, että lapsi ei ole välttämättä itse kykenevä arvioimaan onko osallistuminen hänelle hyväksi, tämän vuoksi varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee

tehdä tarvittaessa lapsen edunmukainen päätös. Voimakkaita pelkotiloja tulee hoitaa asiantuntevasti niille suunnatuilla terapia- / kuntoutusohjelmilla, ei päiväkodissa.

Palautteen ja kokemustiedon kerääminen ja rakentaminen vaatii kysymysten heräämistä: Miten lapsi kokee? Mistä hän piti? Tämän kaltaiset merkitykset voivat olla hyvin erilaisia erilaisilla lapsilla. Samalla tämän tyyppinen tieto on hyvin arvokasta ja erityistä. Tutkijan on hyvä tiedostaa, että oma kokemuskulttuuri vaikuttaa aina tulkinnaan. Onnistunut tutkimus auttaa ymmärtämään ja näkemään ilmiön selvemmin ja monipuolisemmin, eli asian ymmärrys lisääntyy ja ymmärrämme asiaa enemmän, kuin tutkimuksen alussa. Tieto jäsentyy merkityskokonaisuuksiksi ja kokonaisuuden hahmottaminen näkyy yhteenvedossa. Valli 2018, 49, 55.) Halusin havainnoida ja tarkastella, onko koiran läsnäololla lasten sosiaalista kanssakäymistä ja vuorovaikutusta lisäävä vaikutus tai sitoutuvatko lapset ryhmätoimintaan ja näkyykö se esimerkiksi innostuneisuutena tilanteessa ja aktiivisena osallistumisena toiminnan alusta loppuun. Saavatko lapset siten positiivisia kokemuksia itsestään osana ryhmää?

Miten koiran läsnäolo vaikutti lasten mielialaan, toimimiseen ja sosiaaliseen kanssakäymiseen? Saatujen havaintojen ja tulkintojen perusteella vastaan lasten mielialaa koskevaan kysymykseen yksisanaisesti, että vaikutus oli positiivinen. Lasten iloisuus säilyi koko tuokioiden ajan ja positiivinen innokkuus, joka sai kaikki lapset toimimaan annettujen ohjeiden mukaisesti. Tosin lapset olisivat voineet toimia näin myös ilman koiran läsnäoloa. Selkeimpänä havaintona näkyi lasten kokema ilo, innostuneisuus ja ihmettely, kuten elämyksellisille tapahtumille on tyypillistä. Samat tunnetilat myös näkyvät hieman eri tavoin erilaisilla lapsilla.

Tuokioiden aikana varhaiskasvattajien tulkinnan mukaan lasten lisääntynyt eloisuus oli luonteeltaan positiivista, vaikka se tulkittiin myös levottomaksi käyttäytymiseksi. Eloisuus on liikkeessä pysymistä ja me olemme tottuneet kulttuuriin, jossa osallistujan rooli on paikallaan olemista ja ohjeiden noudattamista. Varhaiskasvatuksen opetusmenetodit ovat saaneet vaikutteita koulumaailmasta. Suomalainen opetus-kulttuuri peruskouluissa on ollut paljolti paikallaan olemista opetustilanteissa. Tällaista ei kuitenkaan

tulisi olettaa aktiivisen toimijan roolista. Vasta viime vuosina on havahduttu hyväksymään, kokeilemaan ja käyttämään vapaampia oppimisen metodeja ja muotoja. Varhaiskasvattajat nimesivät lasten käyttäytymistä myös ”eloisuudeksi”, jonka arvelen kuvaavan tuokioiden alussa ilmennyt levottomuutta, joka näytti aiheutuvan koirasta. Koira oli hyvin kiinnostava ja jotkut lapset halusivat olla mahdollisimman lähellä koiraa ja saattoivat vaihtaa puolta, jos koira oli kääntynyt toisella puolella olevien lasten suuntaan, ollessamme piirissä satutuokiolla. Tämä saattoi häiritä sadun lukijaa, joka kertoi havainnointilomakkeessaan tunteesta, että ”joutui kilpailemaan huomiosta lasten kanssa”. Lukija ei ehkä tiennyt mistä lasten liikehdintä johtui. Tämä ei kuitenkaan minun tulkintani mukaan haitannut tarinan kuuntelemista samalla tavalla, kuin väsymys, mikä näkyi erityisesti toisella satutuokiolla yhden lapsen vireystilan laskuna. Väsymystä selitti lapsen varhainen (klo. 5.30) alkanut hoitopäivä ja se näkyi apaattisuutena lapsen olemuksessa. Yleensä satua lukiessa varhaiskasvattaja on tilanteessa yksin ja lasten huomion odotetaan keskittyvään vain kirjan lukemiseen. Tuokion loppupuolella sadussa esiin tulleita tunteita käytiin uudelleen läpi ja lapsilta kysyttiin siihen liittyviä kysymyksiä. Myös ne lapset, jotka eivät näyttäneet kuuntelevan yhtä aktiivisesti, vaan huomio kiinnittyi välillä koiraan, osasivat vastata kysymyksiin odotetusti. Yksi lapsista vastasi kysymyksiin hyvin omaperäisesti, mutta kun kysymys käännettiin englanniksi, hän pystyi vastaamaan niihin tarkoituksenmukaisesti. Tätä selitti monikulttuurinen tausta ja sen tuomat kieleen liittyvät haasteet.

Motoristen harjoitusten tuokiolla levottomuus ja lasten ”lisääntynyt eloisuus” näkyi paikallaan liikkumisena, oman vuoron odotustilanteissa tai koiran luona pyrähdyksinä silloin tällöin. Tuon lisääntyneen levottomuuden tulkitsen johtuvan koirasta, jonka käyttäytymistä lapset seurasivat ja matkivat, etenkin motoristen harjoitusten tuokiolla. Lisääntynyt levottomuus ilmeni myös lasten aktiivisuutena. He halusivat ohjeistaa koiraa ja mikäli se ei lähtenyt toimimaan lasten antamien ohjeiden mukaan, lapset helposti näyttivät koiralle, kuinka sen odotetaan toimivan. Tämä on erittäin hyvää ja monipuolista oppimista. Levottomuuteen sisältyi myös toimintaa, jota kutsuisin edestakaiseksi poukkoiluksi, mikä näytti johtuvan siitä, että lapset hätkähtivät koiran liikkeitä. Tämä ilmeni etenkin tilanteessa, jossa hernepusseja haettiin. Osin tämä oli myös innostunutta hyppimistä ja kannustamista, mikä kohdistui koiraan. Lasten ylimääräinen edestakainen liikehdintä saattaisi rauhoittua pidemmällä aikavälillä, kun lapset ovat

tottuneempia koiran käyttäytymiseen ja elekielen tulkintaan. Kaiken kaikkiaan tulkitsemisen lisääntyneen levottomuuden enimmäkseen energisoivaksi ja innostumisen purkaantumiseksi ja siten positiiviseksi seikaksi, kuin häiriötä aiheuttavaksi negatiiviseksi seikaksi. Kaikki lapset pysyivät tuokioissa loppuun asti ja motoristen harjoitusten tuokiossa lasten osallistuminen ja kekseliäisyys oli mainiota katsottavaa.

Miten koiran läsnäolo vaikutti lasten sosiaaliseen kanssakäymiseen? Koira oli yhteisen kiinnostuksen kohde ja se sai lapset katsomaan toisiaan ja nauramaan yhdessä. Koira houkutteli lapsia luokseen, jolloin yhteistoiminta ja sosiaalinen kanssakäyminen mahdollistuu. Lasten ilo ja positiivinen innokkuus oli havaittavissa lähes kaikkien lasten osalta koko tuokioiden ajan. Sosiaalisessa tilanteessa koettu positiivinen tunnelma jättää myös omasta osallistumisesta hyvän mielikuvan ja se toimii hyvänä pohjana seuraaville sosiaalisille kohtaamisille. Koska pystyin seuraamaan tuokioiden jälkeen lasten kanssakäymistä, huomasin, että koirasta tuli yhteinen puheenaihe lasten keskuudessa. Myös ne lapset, jotka ovat taustaltaan monikulttuurisia, pystyivät osallistumaan keskusteluun. Se voi auttaa esimerkiksi monikulttuurisia lapsia liittymään keskusteluun ja ryhmään, vaikka yhteinen kieli ja kommunikaatio olisi vielä heikkoa. Yhteisen puheenaiheen löytäminen auttaa kaikkia lapsia pääsemään paremmin osalliseksi varhaiskasvatuksen sosiaalisesta pääomasta.

Kaikilla tuokioilla oli läsnä taustaltaan monikulttuurisia lapsia, joille suomen kieli on vielä haastavaa. Monikulttuurisuus on yhteistyöpäiväkodissa tavallinen ja jokapäiväinen asia. Monikulttuurisuusprosentti on n. 50% luokkaa tapahtumahetkellä. Sen vuoksi monikulttuurisuuden huomiointi on tavallista ja itsestään selvää. Se näkyy kuvien käyttämisenä tuokioilla ja päiväjärjestyksen konkretisoimisena kuvin. Lisäksi selkeä suomen kielen käyttäminen, ohjeen toistaminen ja tarvittaessa englannin kielisen ohjeen tai sanan toistaminen ovat rutiininomaista toimintaa, joten en ole siksi erityisesti tuonut esille monikulttuurista näkökulmaa tuokioiden suunnittelussa. Monikulttuuriset lapset saattavat kärsiä muita useammin yksinäisyyden tai ulkopuolisuuden tunteista tai kokemuksista, sillä isompien lasten keskinäiseen keskusteluun voi olla vaikeampaa päästä mukaan. Kieli vaikuttaa myös leikkikaverin valintaan ja

leikkikieleen. Toisaalta joskus lasten keskinäinen kieli saattaa olla englantia, mikäli englantia puhuvia lapsia on paikalla enemmän, kuin suomenkielisiä lapsia.

Koska työskentelen yhteistyökumppanipäiväkodissa, myös opinnäytetyön jälkeiset tapahtumat ja ilmiöt tavoittivat minut. Lasten eläinaiheiset leikit ovat lisääntyneet heti tuokioiden jälkeen, siinä määrin, että päiväkotiin ostettiin pieniä eläinhahmoja lisää. Lapset ovat myös leikkineet olevansa itse koiria ja kissoja, eli prinsessan ja ritarin roolit ovat hetkeksi jääneet syrjään. Tästä voimme päätellä, että koira-avusteiset tuokit ovat olleet merkittäviä ja elämyksellisiä kokemuksia. Lapset ovat myös kyselleet milloin koira tulee taas päiväkotiin. Salli-koiran kuvaa on myös pyydetty näyttämään useita kertoja tuokioiden jälkeen.

Se, että koira-avusteinen toiminta lisäsi lasten yhteisleikkejä tai houkutteli lapsia eläinaiheisiin vuorovaikutteisiin yhteisleikkeihin, kertoo siitä, että menetelmällä voidaan vaikuttaa myös lasten sosiaaliseen kanssakäymiseen kannustavasti. Toiminnalliset menetelmät ovat lapsille mieluisia. Lukeminen ja sadut kehittävät lapsen mielikuvitusta ja ovat tärkeä osa lapsen empatiataitojen kehittymistä, liikkuminen taas on lapselle luontainen tapa tutustua ympäristöön ja omaan kehoon, joten näiden kahden erilaisen toimintatuokion valinta on pedagogisesti perusteltu valinta. Tähän yhdistettynä koira, jota lapsi voi katsoa, seurata, palkita, sekä halutessaan koskettaa, silittää tai halata, herättää lasten uteliaisuuden ja houkuttelee osallistumaan, olemaan ja toiminaan osana ryhmää.

Varhaiskasvattajien tekemien havaintojen mukaan näytti siltä, että koiran läsnäolo vaikutti lapsiin hyvin kokonaisvaltaisesti ja että vaikutukset ulottuivat kaikkiin läsnäoleviin, riippumatta siitä, olivatko kaikki lapset ottamassa kontaktia koiraan. Kaikki lapset pysyivät odotetun ajan samassa tilassa, vaikka vireystila ei ollut aina ihanteellisin. Lisäksi kaikki lapset osallistuivat satutuokiolla kysymysten vastaamiseen ja vastaukset olivat odotetun mukaisia, liittyen esim. kirjassa käsiteltyihin tunteisiin.

Motoristen harjoitusten tuokiolla lapset osallistuivat ja toimivat hyvässä yhteistyössä, muun muassa lapset ottivat haltuunsa renkaiden pitelemisen toisilleen ja koiralle. Oman vuoron odottaminen ei näyttänyt olevan ikävyyttä ja tylsää, kun he saattoivat käydä rapsuttamassa koira, kannustivat muita lapsia ja koira, sekä olivat aktiivisessa vuorovaikutuksessa muun ryhmän kanssa alusta loppuun. Mielestäni tämä oli oivallinen esimerkki prososiaalisen käyttäytymisen odotuksista parhaimmillaan. Lapset saivat näistä tuokioista positiivisen kokemuksen omasta toimimisestaan ryhmässä.

Koira-avusteinen toiminta voisi toimia päiväkodeissa erityisesti ryhmäytymisen tukemisessa, ja sosiaalisen kanssakäymisen tehostajana. Sosiaalisia taitoja tarvitaan kaikissa elämän vaiheissa, joten niiden varhainen harjoittaminen helpottaa jokapäiväistä arkea. Ihminen sosiaalinen laji, vaikka olemmekin eri luontoisia ja sosiaaliset tarpeemme ovatkin erilaisia. Koira-avusteisinmenetelmin voisi motivoida lapsia aktiiviseen osallisuuteen ryhmätilanteissa ja siten lisätä lasten itseluottamusta ja tehostaa oppimista. Sekä satutuokioissa, että motoristen harjoitusten tuokiossa lasten olemuksesta huokui ja näkyi positiivinen eloisuus ja ilo. Koiran elekielen matkiminen oli hauskaa ja samalla opettavaista. Eleet kuvastavat käyttäytymistä ja tunnetta. Toisten elävien olentojen elekieltä matkimalla harjoitellaan tunnetaitoja sekä empatiaa. Tunnetaitojen harjoittelu on tärkeää toteuttaa myös ilman aitoa henkilökohtaista tunnereaktiota. Voimakkaan tunnereaktion vallassa lapsi ei kykene käsittelemään tunnetta, eikä pysty ymmärtämään toisten läsnäolevien tunteita.

Koira-avusteinen toiminta voisi tämän opinnäytetyön perusteella tulla osaksi varhaiskasvatuksen arkea, säännöllisenä toimintana. Juuri säännöllisenä toimintana se voisi tavoittaa maksimaaliset positiiviset hyödyt. Lasten ja henkilökunnan suhtautuminen koiraan muuttuisi tavanomaiseksi kohtaamiseksi. Rentous lisääntyisi ja ylimääräinen poukkoilu rauhoittuisi, kun koiran liikkeitä ei enää tarvitsisi hätkähtää. Terveellinen allergenialtistus tulisi varhaiskasvatusiässä, vaikka lapsen perheessä ei olisikaan omia lemmikkejä. Tuttuun ja turvalliseen eläimeen tutustuminen lisäisi ymmärrystä ja kunnioitusta eläimiä ja luontoa kohtaan. Tulosten perusteella koiran läsnäolo toi tilanteisiin sosiaalista ja emotionaalista vuorovaikutusta. Etenkin vuorohoidossa tällaiselle toiminnalle on tilausta ja tarvetta. Koira-avusteinen toiminta houkutteli lapsia

eläinaiheisiin vuorovaikutteisiin yhteisleikkeihin. Menetelmällä voidaan vaikuttaa lasten sosiaaliseen kanssakäymiseen kannustavasti. Koira-avusteinen toiminta voisi tämän opinnäytetyön perusteella tulla osaksi varhaiskasvatuksen pedagogista arkea.

Varhaiskasvattajat osallistuvat lukuisiin erilaisiin koulutuksiin ja ovat käyttäneet erilaisia toimintamalleja. Arki on kiireistä ja resurssipula haittaa toiminnan suunnittelua ja toteutusta etenkin epidemiakausina. Uudenlaisen toiminnan jalkauttaminen vaatii innostusta ja tarmokkuutta, sekä rohkeutta. Erilaisia toimintamuotoja ja -menetelmiä on varhaiskasvatuksessa runsaasti tarjolla ja henkilökuntaa koulutetaan jatkuvasti uusiin toimintamuotoihin, toiminnan kehittämiseksi. Erilaisten toimintamuotojen moninaisuus ja runsaus tuo varhaiskasvatuksen yksiköille haasteen valita ne toimintamuodot, jotka vakiintuvat käyttöön ainakin yhden toimintakauden ajaksi. Valittujen toimintamuotojen tulisi vastata lapsiryhmässä ilmeneviin tarpeisiin. Valittuja toimintamuotoja suunnitellaan ja arvioidaan säännöllisesti. Jatkuvuus tuo mahdollisuuden kehittää toimintaa ja nähdä lasten kehittyminen valitun toimintamuodon yhteydessä. Koiran läsnäolon positiiviset vaikutukset ulottuvat samalla tavalla varhaiskasvatuksen henkilökuntaan. Koiran hännänheilutukset ja iloinen olemus, kehopositiivisine vaikutuksineen olisi omiaan lieventämään henkilökunnan kokemaa stressiä ja voisi virittää työyhteisössä positiivista mielialaa.

Lopuksi pohdin, vahvistuiko teorettinen tieto kokemukseni perusteella? Oma mielikuvani ja odotukseni vahvistuivat ja koira-avusteisen toiminnan ja -työskentelyn ammatillisista ja teorettisista vaikutuksista. Menetelmän riskit ja eettiset perusteet tulee olla huomioitu, jolloin menetelmän negatiiviset vaikutukset ja ilmiöt voitaisiin minimoida ja eliminoida.

7 ARVIOINTI

Toiminnallisessa osiossa harmitti, etten saanut toista suunniteltua ryhmää motoristen harjoitusten osalta toteutumaan, muuttuneen lapsiryhmätilanteen vuoksi. Olen silti tyytyväinen siihen, että valitsin erilaisen tuokion toiseksi havainnointituokioksi. Vaikka havainnointilomakkeissa ei näy merkittävää eroa, mutta kokemuksena se näkyi ja kuului ja sen saattoi aistia. Lasten riemu ja ilo pääsi valloilleen ja tuplaantui heidän ollessaan aktiivisemmassa roolissa, passiivisempaan satutuokioon verrattuna. Motoristen harjoitusten tuokiolla lasten toiminta oli maltillista ja hallittua, mutta sosiaalinen kanssakäyminen ja yhteistyö oli mahtavaa seurattavaa. Havainnointilomake (liite 1) osoitti, ettei rivit riittäneet edes tukkimiehen kirjanpidolla merkitsemään kaikkia niitä kertoja, kun lapset ottivat kontaktia koiraan. Satutuokiolla kontaktia otettiin enemmän, juuri paikallaan olemisen vuoksi. Toisessa havainnointilomakkeessa oli turhaksi osoitautunut kysymys: Ottivatko lapset kontaktia koiraan, esim. keskittymisen herpaantuessa? Missä tilanteessa? Tähän ei tullut vastauksia. Otaksun, että syitä kontaktin ottamiselle on monia ja niistä on hyvin vaikea päästä selville, tottuneenkin havainnoitsijan.

Oma ammatillinen kehittyminen on ottanut suuren harppauksen opinnäytetyöprosessin mukana. Olen perehtynyt aiemmin itselle uuteen menetelmään, sekä kokeillut sitä käytännössä. Myös suhtautumiseni omaan koiraani on muuttunut ja oman koiran kohtaaminen ja kouluttaminen on saanut uudenlaisia piirteitä. Ammatillinen näkemys ja koiran käyttäytymiseen tutustuminen syvemmin teorian perusteella on kehittänyt yhdessä toimimistamme. Tunnen olevamme koirakko, jolla voi olla tietty valittu rooli. Opinnäytetyön tekeminen on rohkaissut sekä vahvistanut monia taitoja. Esimerkiksi kirjoittamiseen ja itseilmaisuun liittyviä taitoja, tietoteknistä osaamista, tutkimusmenetelmiin perehtymistä, teorian hakemiseen tarvittavia taitoja, sekä tietoutta.

Tutkiminen on myös lisännyt ammatillisen tutkimuksen ymmärtämistä ja työmenetelmien kehittämistarpeen arviointikykyä. Toiminnallista osiota oli luontevaa suunnitella ja toteuttaa itselleni tutussa työympäristössä. Haasteena koin tuokiosuunnitelmien

hyvin tarkan asettelun suunnitteluvaiheessa. Luulen sen johtuvan siitä, että tavallisesti työni ja sen suunnittelu sekä toteutus on varsin tuttua minulle. Lisäksi ”tilanteiden lukeminen” ja tarpeen mukaan joustaminen kuuluu osaksi varhaiskasvattajien ammattitaitoa. Hyvin tarkat suunnitelmat, eivät jätä samalla tavalla sijaa lasten ja tilanteen luonnolliselle etenemiselle ja asettelulle. Tässä työssä asetelma on ollut sitä vaativa, joten tuloksien saavuttamiseksi tulikin pyrkiä suunnitelman mahdollisimman tarkkaan toteuttamiseen. Tämä on osa opinnäytetyön laatua. Oman arvioni mukaan opinnäytetyön tavoitteet saavutettiin toiminnallisen osion osalta. Teoreettista viitekehystä olisi voinut hieman tiivistää ja kohdentaa. Tosin sen hajanaisuus ja toistuvatkin tulokset eläimen läsnäolon positiivisista vaikutuksista, eri yhteyksissä kertoo siitä, että ne on havaittu monissa ympäristöissä ja samoja vaikutuksia on huomattu eri ikäisillä ihmisillä. Se tekee menetelmästä vahvan ja uskottavan.

Vaikka opinnäytetyön osalta työni jää tähän, työelämässä jatkan työmenetelmän kehittämistä omassa työpaikassani. Aikomukseni on suorittaa tarvittavat lisäopinnot (10op) ja työnäyttö koirani kanssa, jotta voin toimia diplomoituna koirakkona sekä käyttää kasvatuskoiran nimikettä. Mikäli työni on tulevaisuudessa muualla sosiaalialan kentällä, toivon voivani hyödyntää koira-avusteisen työskentelyn antia. Tämän opinnäytetyön perusteella voisin suositella menetelmää muillekin varhaiskasvattajille. Painotan perehtymään ensin vahvasti eläinavusteisen toiminnan eettisiin suosituksiin. Tulee myös muistaa, että tämän ei tarvitse toteutua päiväkodin sisätiloissa.

Toivon, että tämä työ voi edistää koira-avusteisen toiminnan vastuullista ja ammatillista tietoutta, sekä antaa todellisuuskuvaa saadun kokemustiedon valossa. Tämä voi rohkaista ottamaan yhteyttä paikallisiin yhdistyksiin, jotka koira-avusteista toimintaa organisovat. Toivoisin, että tulevaisuudessa koira-avusteisuus menetelmänä saisi selkeämmän roolin kasvatusta- ja sosiaalialalla, sekä yleisesti tunnetut ja käytetyt laatu-standardit. Lisäksi tarvittaisiin koulutusta aiheesta. Sen vuoksi lisää tutkimuksia tarvitaan, erilaisissa toimintaympäristöissä ja konteksteissa.

Tutkimustietoa ja kokemustietoa tarvitaan lisää koira-avusteisen toiminnan jalkautumiseen vakituemmaksi osaksi varhaiskasvatuksen arkea. Arvostusta herättävää laajempaa tutkimusta ei käsittääkseni ole tehty koira-avusteisesta toiminnasta Suomessa. Lisäksi vain rekisteröidyt koirakot ovat näkyviä tekijöitä, mutta epävirallisempia menetelmän käyttäjiä on runsaasti. Tämä kertoo siitä, että ei tarvita edes ammatillista perehtyneisyyttä, jotta menetelmän hyödyt tulevat huomatuiksi ja todennetuiksi, tosin samasta syystä tämä voi vaikuttaa negatiivisesti turvallisuus ja eettisyys kysymyksiin.

LÄHTEET

- Alavaikko, M. Diakonia-ammattikorkeakoulu (7.11.2019). Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas: Opinnäytetyön suunnitelman ohje. Saatavilla <http://libguides.diak.fi/c.php?g=389856&p=3928705>
- Beetz, A., Uvnäs-Moberg, K., Julius, H. & Kotrschal, K. (2012) Psychosocial and psychophysiological effects of human-animal interactions: the possible role of oxytocin, *Frontiers in psychology*, Volume 3, Article 234. Saatavilla 30.9.2018.
<https://doi.org/10.3389/fpsyg.2012.00234>
- Costiander K. & Kola-Torvinen P. (2017). Opetushallitus. Blogiteksti. Saatavilla: http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/opetusuunnitelmien_ja_tutkin-tojen_perusteet/varhaiskasvatus/103/0/lapsen_varhaiskasvatussuunnitelma_lasten_aanta_osallisuutta_ja_pedagogiikkaa
- Edu.fi. Vasu 2017 tukimateriaalit. Saatavilla 8.2.2019.
https://www.edu.fi/yleissivistava_koulutus/varhaiskasvatus/vasu2017tukimateriaalit/pedagoginen_dokumentointi/hyvät_kaytannot/sosiogrammi
- Gothi, R. Diakonia-ammattikorkeakoulu (7.11.2019). Osallistavan ja tutkivan kehittämisen opas: Eettiset periaatteet tutkivassa ja kehittävässä työssä. Saatavilla 2.12.2019
<https://libguides.diak.fi/c.php?g=389856&p=2793510>
- Green Care Finland. Eläinavusteiset menetelmät. Saatavilla: 4.4.2019
<http://www.gcf Finland.fi/green-care-/menetelmat/elainavusteiset-menetelmat/>
- Helenius, A. & Korhonen, R. (toim.) (2018). Pedagogiikan palikat –Johdatus varhaiskasvatukseen- ja kehitykseen. Helsinki: WSOY.
- Huotilainen, M. (2013). Näin aivot oppivat. PS-Kustannus. Juva.
- Ikäheimo, K. 2013. (Toim.) Yliopistopaino, Helsinki. Karvaterapiaa – Eläinavusteisen työskentely Suomessa. (S.40-42, 44-46, 65-66)
- Kahilaniemi E. Viestipaino, Tampere (2016). Eläinavusteinen interventio, asiakkaan toiminnallisuuden tukeminen koira-avusteisin menetelmin, 18.
- Karila, K. Opetushallitus (2016). Vaikuttava varhaiskasvatus.

Raportit ja selvitykset 2016:6.

Keltikangas-Järvinen L., Sajaniemi N., Veilahti E. &

Tuusvuori A. (12.3.2014) [Helsingin yliopisto] Tiede ja tekniikka. Mitä pieneltä lapselta voi vaatia? [video] Saatavilla

<https://www.youtube.com/watch?v=JDco97Pb5WE>

Kennelliitto. Koirat/ opaskoirat. Saatavilla 20.12.2019.

<https://www.kennelliitto.fi/koirat/hyotykoirat/henkilokohtaiset-hyotykoirat/opaskoirat>

Kennelliitto 2019. Kasvatus- ja kuntoutuskoirat. Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry. Saatavilla 12.1.2020.

<https://www.kennelliitto.fi/koirat/hyotykoirat/henkilokohtaiset-hyotykoirat/kasvatus-ja-kuntoutuskoirat>

Kihlström, H. [Kihlström Heidi] (28.2.2018). Koira-avusteinen toiminta. [video] Green Care Keski-Suomi. Saatavilla

<https://www.youtube.com/watch?v=ndmC4DT9DDk>

Kiviniemi, L., Läksy, M-L., Matinlauri, T., Nevalainen, K., Ruotsalainen, K., Seppänen, U.M, Vuokila-Oikkonen, P. Helsinki. Edita (2014). 2.uud.painos. Minä mielenterveystyön tekijä, 75.

Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry 2019. Koira hyvinvoinnin tukena. Saatavilla

<http://www.kasvatus-kuntoutuskoirat.fi/koira-tyoparina/koira-hyvinvoinnin-tukena/>

Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry -esite. Saatavilla 22.10.2019.

<http://www.kasvatus-kuntoutuskoirat.fi/wp-content/uploads/2017/10/HQ-KKKT-esite.pdf>

Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry (17.11.2017). Kasvatus- ja kuntoutuskoirat ry:n esittelyvideo. [video] Saatavilla

<https://www.youtube.com/watch?v=A6Q4qUWYwqY>

Koirat kasvun ja oppimisen tukena. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Saatavilla

https://amp.jamk.fi/asio/lyhytkurssi/kurssitiedostot/jamk/oph_koirat_kasvatuksen_ja_kuntoutuksen_tukena_2019.pdf

Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry. Ammattieettiset ohjeet 2017.

Saatavilla 22.10.2019.

<http://www.kasvatus-kuntoutuskoirat.fi/wp-content/uploads/2017/10/KKKT-Ammattieettiset-ohjeet.pdf>

- L540/2018. Varhaiskavatuslaki. Saatavilla 12.8.2019.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Leskisenoja, E. (2019). Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa. Toteuta käytännössä. PS-Kustannus, Keuruu.
- Luomala-Toikkanen K. (2008). ”On ihan erilaista olla luokassa, jossa on koiria” (Opinnäytetutkielma, Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden laitos, Erityispedagogiikka) Saatavilla
https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/18488/URN_NBN_fi_jyu-200802191183.pdf?sequence=1
- Marjamäki, E., Kosonen, S., Törrönen, S. & Hannukkala, M. (2015) (2. painos) Lapsen mieli. Mielenterveystaitojavarhaiskasvatukseen ja neuvolaan. Suomen mielenterveysseura. Suomen yliopistopaino oy, 2015.
- MLL. Mannerheimin lastensuojeluliitto. 4-5-vuotiaan persoonallisuuden kehitys. Saatavilla 22.2.2019
<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/4-5-v/4-5-vuotiaan-persoonallisuuden-kehitys/>
- Moberg K. U. (2007). Rauhoittava kosketus. Oksitosiinin parantava vaikutus kehossa. Edita, Helsinki.
- Nurmi, Jan-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen Lea & Ruoppila, Isto 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Saatavilla: 22.3.2018.
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Opetushallitus. Säädökset ja ohjeet. Menetelmiä ja työvälineitä. Saatavilla: 21.3.2018. http://www.oph.fi/saadokset_ja_ohjeet/laadunhallinnan_tuki/wbl-toi/menetelmia_ja_tyovalineita/swot-analyysi
- Papunet. Materiaalia. Kuvatyökalu. Saatavilla 8.2.2019.
<https://papunet.net/materiaalia/kuvaty%C3%B6kalu>
- Papunet. Tietoa. Katja Burakoff. 28.10.2018.
<https://papunet.net/tietoa/tuntoaisti-vuorovaikutuksessa>
- Papunet. Tuntoaisti vuorovaikutuksessa. Saatavilla
<https://papunet.net/tietoa/aistit-vuorovaikutuksessa>

- Pihlaja, P. & Viitala, R. (2018). Varhaiserityiskasvatus. PS-Kustannus. Keuruu.
- Pihlaja, V. & Hopiavuori, A. (2014). Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Koira-avusteinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa, pieniä rapsutuksia ja hännän heilautuksia. Jyväskylän yliopisto.
- Sajaniemi, N., Suhonen, E., Nislin, M. & Mäkelä, J. E. Stressin säätely. PS Kustannus (2015). Juva.
- Sajaniemi, N. [Sajaniemi Nina] (24.9.2015). Varhainen vuorovaikutus [video]. Helsingin Yliopiston Avoin Yliopisto. Saatavilla 18.10.2019
https://www.youtube.com/watch?v=of4V_tbQm1A
- Salonen, E. [Salonen Eija] (12.1.2020). Opetushallitus. Koulutus- ja tutkimus. Vuorohoito [video]. Saatavilla 12.1.2020
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/vuorohoito>
- Sinkkonen, J. (2013). Lapsen yksilökehitys ja suhde eläimiin. Teoksessa Ikäheimo, K. (toim.) *Karvaterapiaa: Eläinavusteinen työskentely Suomessa* (s. 37- 43). Yliopistopaino. Helsinki.
- Sosiaalivirasto. Helsingin Kaupunki. Oppaita ja työkirjoja (2008:3). Saatavilla:20.10.2019.
http://www.socca.fi/files/486/Havainnointi_pedagoginen_tuki_varhaiskasvatuksessa_2008.pdf
- Styrman, T. & Torniainen, M. (2018). Kunnioittavan kosketuksen käsikirja. Ammatillinen hoitokohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. PS-Kustannus. Keuruu.
- Syväoja, H., Kantomaa, M., Laine, K. Jaakkola, T. Pyhältö, K. & Tammelin, T. (2012). Liikunta ja oppiminen – tilannekatsaus lokakuu 2012. Opetushallitus. Muistiot 2012:5.
- Sääkslahti A. (2018). Liikunta varhaiskasvatuksessa. (2. Uud. p.). PS-Kustannus. Viro
- The Finnish Association for Dog Assisted intervertion. Saatavilla 22.10.2019.
<http://www.kasvatus-kuntoutuskoirat.fi/wp-content/uploads/2017/10/HQ-TheFinnishAssociationforDogAssistedIntervention-brochure.pdf>
- Tiusanen, E. (2018). Päivittäiset toiminnot päivähoitossa. Teoksessa A. Helenius & R. Korhonen (Toim.) *Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja kehitykseen*.
- Valli, R. (2018). Ikkunoita tutkimusmateriaaleihin 2, Näkökulmia aloittelevalle

tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin.

(5. Uud. painos) PS-Kustannus. Jyväskylä

Villivarsa. Varhaiskasvatussuunnitelma 2019-2020. Espoo

Voimatassu Ky. Eeva Kahilaniemi 23.12.2019. Saatavilla 29.12.2019.

<https://voimatassu.fi/2018/03/>

Voimatassu Ky. TunneTassut. Koira-aiheiset tunnekortit.

Yle uutiset/ koulutus ja kasvatus (209.2018). Kasvatuskoira Emma auttaa erityis-

lapsia koulussa – tutkijan mukaan koiralla on iso merkitys. Saatavilla:

10.11.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-10413793>

LIITE 1. Havainnointilomake 1. (täytetään tuokion aikana)

Merkitse tuokion aikana tekemäsi havainnot ”tukkimiehen kirjanpidolla” havainnot
(###=5 kertaa)

1. Valitse tunnetila, miten lapset reagoivat koiraan? (havainnointia jatketaan läpi tuokion)

2. Miten lapset ottavat kontaktia koiraan? (silytys, kosketus, katse, hymy, tms) (havainnointia jatketaan läpi tuokion)

3. Miten lapset keskittyvät ja sitoutuvat suunniteltuun toimintaan? Säilykö lasten mielenkiinto?

(sitoutumisesta kertoo muun muassa se, että lapsi kuuntelee annettuja ohjeita, osallistuu, toimii ohjeen mukaan, vastaa kysymyksiin, suorittaa annetut tehtävät)
(Havainnointia jatketaan läpi tuokion)

4. Muita huomioita? Pikamuistiinpanoja?

LIITE 2. Havainnointilomake 2.

Pyydän havainnoitsijaa kiinnittämään huomiota lasten ja koiran väliseen vuorovaikutukseen ja elekieleen, sekä toimintaan sitoutumiseen. Pyydän havainnoitsijoita tutustumaan ennen tuokiota TunneTassut -koira-aiheisiin tunnekortteihin, jotta koiran elekielen tulkinta olisi helpompaa.

Vastaa kysymyksiin heti tuokion jälkeen. Tuo esille kaikki asiat, joita tilanne herätti, riippumatta siitä, kysytäänkö tässä lomakkeessa niitä. Voit jatkaa kirjoittamista lomakkeen toiselle puolelle. Kiitos!

1. Miten lapset reagoivat ja ottivat koiran vastaan?

2. Millainen vaikutus koiralla oli lapsiryhmään?

3. Jaksoivatko lapset keskittyä ohjattuun toimintaan? Muuttuiko lasten/ ryhmän käyttäytymisen mielestäsi koiran läsnäolon vuoksi?

4. Ottivatko lapset kontaktia koiraan, esim. keskittymisen herpaantuessa? Missä tilanteessa?

5. Säilyikö lasten mielenkiinto? Olivatko lapset motivoituneita loppuun saakka?

6. Mitä tunteita koiran läsnäolo herätti lapsissa? Entä varhaiskasvatuksen henkilökunnassa?

LIITE 3. Tiedote perheille

Hyvät vanhemmat!

Toimin pientenryhmässä varhaiskasvatuksen opettajana ja suoritan viimeisiä opintoja sosionomin opinnoista, johon sisältyy varhaiskasvatuksen opettajan kelpoisuus. Teen opinnäytetyötä aiheesta: ”Koira-avusteinen toiminta varhaiskasvatuksessa -kokemuksia vuorohoidon lapsiryhmässä”. Olen valmistellut opinnäytetyön teoreettista taustaa ja suunnitellut toiminnallisen osion soveltumaan varhaiskasvatuksen toimintaan ja arkeen. Toiminnallinen osio toteutetaan MLL Suvelan yhdistys r.y.:n ylläpitämässä päiväkotiviikossa Villivarsassa. (hallitus on hyväksynyt suunnitelman) Toiminnallinen osio sisältää kaksi erilaista toimintatuokiota pienryhmissä (viisi lasta). Toisella tuokiolla on satutuokio ja toisella tuokiolla motorisia harjoituksia sisältävä tuokio. Osallistuminen on lapselle aina vapaaehtoista ja toteutuu vain vanhemman/huoltajan luvalla.

Koira-avusteisella toiminnalla- ja työskentelyllä on saavutettu lukuisia erilaisia hyötyjä ihmisten kanssa työskentelyssä. Tutuimpia työskentelymuotoja ovat Suomessa: avustajakoirat, kasvatus- ja kuntoutuskoirat. Suomessa tunnetuimpia hyötykoiria ovat kaverikoirat, lukukoirat, koulukoirat, kuulo- ja tukikoirat, hypo-koirat, Ressu-tukikoirat, sekä erilaiset virkakoirat, kuten poliisi- ja tullikoirat.

Kiinnostuin koira-avusteisesta toiminnasta ja sen hyödyntämisestä myös varhaiskasvatusikäisten lasten kanssa ja tutkin aihetta opinnäytetyötä varten, täydensin omaa ammattitaitoani hankkimalla lisäkoulutusta itselleni (Eläinavusteinen interventio, Eeva Kahilaniemi 2019), sekä suoritin koirani kanssa hyväksytysti soveltuvuustestin (Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry 2019). Koirani on aiemmin suorittanut käyttökoiratestin (Suomen palveluskoiraliitto SPKL ry, 2013) ja työskennellyt ihmisten kanssa. Koira on Australian paimenkoira: Salli, joka on ihmisystävällinen ja rakastaa rapsutuksia, lisäksi se on vierailut joskus päiväkodissa ja lapset ovat nähneet siitä kuvia. Teemme lyhyen vierailun päiväkotiin, ennen virallista tutkimustilaisuutta.

Pyydän ilmoittamaan tällä lomakkeella.

Lapseni _____ saa osallistua/ ei saa osallistua tutkimustilaisuuteen.
 Allekirjoitus _____ Terveisin, Maria Niemi-Korpi